

ORZEKANIE O WŁAŚCIWOŚCI SĄDU ARBITRAŻOWEGO

Maciej Durbas

ORZEKANIE O WŁAŚCIWOŚCI SĄDU ARBITRAŻOWEGO

Maciej Durbas

Wolters Kluwer

WARSZAWA 2024

SERIA **MONOGRAFIE**

Wydanie publikacji zostało dofinansowane
przez Kancelarię Kubas Kos Gałkowski

Stan prawny na 15 marca 2024 r.

Recenzent
Dr hab. Marcin Dziurda, profesor Uniwersytetu Warszawskiego

Wydawczyni
Małgorzata Stańczak

Redaktorka prowadząca
Paulina Staniszevska-Chudzik

Opracowanie redakcyjne
Agnieszka Witczak

Projekt okładek serii
Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

prawolubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących
im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj
jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz,
czyje to dzieło. A jeśli chcesz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujemy prawo i własność
Więcej na www.legalnakultura.pl
Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2024

ISBN 978-83-8358-485-0
ISSN 1897-4392

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. +48 728 313 462
e-mail: PL-ksiazki@wolterskluger.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIIS TREŚCI

Wykaz skrótów	13
Wstęp	17
Rozdział 1	
Właściwość sądu polubownego	19
1.1. Definicja właściwości sądu polubownego	19
1.2. Zapis na sąd polubowny (umowa o arbitraż)	29
1.2.1. Wprowadzenie	29
1.2.2. Istnienie umowy o arbitraż	42
1.2.3. Nieważność umowy o arbitraż	47
1.2.3.1. Wprowadzenie	47
1.2.3.2. Nieważność umowy o arbitraż ze względu na treść	48
1.2.3.3. Nieważność (wadliwość) umowy o arbitraż ze względu na formę	51
1.2.4. Bezskuteczność umowy o arbitraż	54
1.2.5. Utrata mocy umowy o arbitraż	60
1.2.5.1. Odmowa lub niemożność pełnienia funkcji przez arbitra/sąd polubowny	60
1.2.5.2. Brak zgodności arbitrów przy wydawaniu wyroku	64
1.2.5.3. Zawarcie umowy o arbitraż pod warunkiem lub z określeniem terminu	65
1.2.5.4. Wady oświadczeń woli	67
1.2.5.5. Rozwiązanie umowy o arbitraż	68

1.2.5.6. Upadłość strony umowy o arbitraż	69
1.2.5.7. Wygaśnięcie umowy o arbitraż	72
1.2.6. Niewykonalność umowy o arbitraż	75
1.3. Zdatość arbitrażowa	79
1.4. Zdolność arbitrażowa sporu	83
1.4.1. Zakres przedmiotowy umowy o arbitraż	83
1.4.2. Zakres podmiotowy umowy o arbitraż	89

Rozdział 2

Orzekanie przez sąd polubowny o swojej właściwości	95
2.1. Zasada <i>Kompetenz-Kompetenz</i>	96
2.1.1. Wprowadzenie	96
2.1.2. Definicja zasady właściwości	102
2.1.3. Charakter zasady	111
2.1.4. Zastosowanie zasady właściwości w przypadku wadliwości zapisu	112
2.1.5. Orzekanie o właściwości z urzędu i na wniosek ...	120
2.1.6. Wyjątki od zasady	130
2.2. Zasada autonomiczności zapisu na sąd polubowny ...	139
2.2.1. Wprowadzenie	139
2.2.2. Istota zasady	142
2.2.3. Zastosowanie zasady	147
2.2.4. Charakter zasady	148
2.2.5. Zastosowanie zasady do przypadków innych niż nieważność albo wygaśnięcie zapisu na sąd polubowny	156
2.3. Zarzuty dotyczące właściwości sądu polubownego ...	158
2.3.1. Wprowadzenie	158
2.3.2. Zakres zarzutów	158
2.3.3. Podmioty uprawnione do zgłoszenia zarzutu	160
2.3.4. Termin na podniesienie zarzutów	164
2.3.5. Wymogi formalne konieczne do zgłoszenia zarzutów	169
2.3.6. Treść zarzutów	170
2.3.7. Skutek niewniesienia zarzutów	173
2.4. Rozstrzygnięcie sądu polubownego o właściwości	186
2.4.1. Wprowadzenie	186

2.4.2. Termin na rozstrzygnięcie	187
2.4.3. Forma rozstrzygnięcia	187
2.4.4. Zaskarżalność rozstrzygnięcia	193
2.4.5. Treść rozstrzygnięcia	197
2.4.6. Skutki rozstrzygnięcia	198
2.4.7. Skutki braku rozstrzygnięcia sądu polubownego o jego właściwości mimo wniosku	198
 Rozdział 3	
Kontrola sądu powszechnego orzeczenia sądu polubownego o właściwości	
3.1. Wprowadzenie	203
3.2. Przedmiot wniosku o rozstrzygnięcie kwestii właściwości sądu polubownego	205
3.3. Zakres wniosku	206
3.3.1. Charakter prawny wniosku	206
3.3.2. Dopuszczalność wyłączenia przez strony możliwości wniesienia wniosku	213
3.3.3. Możliwość cofnięcia wniosku	215
3.4. Podmioty uprawnione do zgłoszenia wniosku	215
3.5. Termin na złożenie wniosku	216
3.6. Wymogi formalne wniosku	219
3.7. Treść wniosku	220
3.8. Skutek niewniesienia wniosku	222
3.9. Postępowanie i rozstrzygnięcie sądu w przedmiocie wniosku	224
3.9.1. Postępowanie w przedmiocie wniosku	224
3.9.2. Wpływ wniosku na postępowanie przed sądem polubownym	225
3.9.3. Treść i forma rozstrzygnięcia	226
3.9.4. Zaskarżalność rozstrzygnięcia	227
3.9.5. Skutki rozstrzygnięcia	229
 Rozdział 4	
Zarzut zapisu na sąd polubowny w postępowaniu przed sądem powszechnym	
4.1. Wprowadzenie	231

4.2. Zarzut zapisu na sąd polubowny	235
4.2.1. Charakter zarzutu	235
4.2.2. Możliwość wyłączenia przez strony podniesienia zarzutu	237
4.2.3. Możliwość cofnięcia zarzutu	238
4.3. Podmioty uprawnione do podniesienia zarzutu	239
4.4. Termin na podniesienie zarzutu	241
4.5. Wymogi formalne zarzutu	244
4.6. Treść zarzutu	245
4.7. Skutek niepodniesienia zarzutu	246
4.8. Postępowanie i rozstrzygnięcie sądu w przedmiocie zarzutu	248
4.8.1. Postępowanie w przedmiocie zarzutu	248
4.8.2. Kolejność rozpoznawania zarzutów i badania przesłanek	249
4.8.3. Wpływ zarzutu na postępowanie przed sądem polubownym i powszechnym	250
4.8.4. Zakres badania wadliwości zapisu przez sąd	258
4.8.5. Treść i forma rozstrzygnięcia	263
4.8.6. Zaskarżalność rozstrzygnięcia	264
4.8.7. Skutki rozstrzygnięcia	264

Rozdział 5

Kontrola sądu powszechnego w zakresie właściwości sądu polubownego w postępowaniu ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego .....

5.1. Wprowadzenie	267
5.2. Skarga o uchylenie wyroku sądu polubownego – zagadnienia konstrukcyjne	272
5.2.1. Nowelizacja przepisów o skardze	272
5.2.2. Charakter skargi	275
5.2.3. Dopuszczalność wyłączenia przez strony możliwości wniesienia skargi	279
5.2.4. Możliwość cofnięcia skargi	283
5.2.5. Przedmiot kontroli w postępowaniu ze skargi	283
5.3. Podmioty uprawnione do wniesienia skargi	289
5.4. Termin na wniesienie skargi i właściwość sądu	291

5.5. Wymogi formalne skargi	296
5.6. Postępowanie i rozstrzygnięcie sądu w przedmiocie skargi	298
5.6.1. Postępowanie w przedmiocie skargi	298
5.6.2. Konkurencja postępowania ze skargi i w przedmiocie uznania lub stwierdzenia wykonalności wyroku oraz wstrzymanie wykonalności lub skuteczności wyroku arbitrażowego	299
5.6.3. Zakres badania właściwości sądu polubownego w postępowaniu ze skargi (przesłanki uchylenia wyroku sądu polubownego związane z właściwością sądu polubownego)	304
5.6.4. Treść i forma rozstrzygnięcia	322
5.6.5. Zaskarżalność rozstrzygnięcia	323
5.6.6. Skutki rozstrzygnięcia	324

Rozdział 6

Kontrola sądu powszechnego w zakresie właściwości sądu polubownego w postępowaniu w przedmiocie uznania lub stwierdzenia wykonalności wyroku sądu polubownego

sądu polubownego	331
6.1. Wprowadzenie	331
6.2. Postępowanie w przedmiocie uznania lub stwierdzenia wykonalności wyroku sądu polubownego – zagadnienia konstrukcyjne	332
6.2.1. Obecny stan prawny	332
6.2.2. Poprzedni stan prawny	334
6.2.3. Konwencja nowojorska	337
6.3. Uznawanie i stwierdzanie wykonalności wyroku sądu polubownego – zagadnienia konstrukcyjne	339
6.3.1. Nowelizacja przepisów o uznawaniu lub stwierdzaniu wykonalności wyroku sądu polubownego	346
6.3.2. Charakter postępowania o uznanie lub stwierdzenie wykonalności wyroku sądu polubownego	349

6.3.3. Możliwość wyłączenia przez strony uznania lub stwierdzenia wykonalności wyroku sądu polubownego	350
6.3.4. Możliwość cofnięcia wniosku o uznanie lub stwierdzenie wykonalności wyroku sądu polubownego	350
6.4. Podmioty uprawnione do wniesienia wniosku o uznanie lub stwierdzenie wykonalności wyroku sądu polubownego	351
6.5. Termin na wniesienie wniosku o uznanie lub stwierdzenie wykonalności wyroku sądu polubownego	351
6.6. Wymogi formalne wniosku o uznanie lub stwierdzenie wykonalności wyroku sądu polubownego (z uwzględnieniem kwestii orzekania o właściwości sądu polubownego)	352
6.7. Treść wniosku o uznanie lub stwierdzenie wykonalności wyroku sądu polubownego	359
6.8. Skutek niewniesienia wniosku o uznanie lub stwierdzenie wykonalności wyroku sądu polubownego	360
6.9. Postępowanie i rozstrzygnięcie sądu w przedmiocie uznania lub stwierdzenia wykonalności wyroku sądu polubownego (przesłanki odmowy uznania lub stwierdzenia wykonalności wyroku sądu polubownego związane z właściwością sądu polubownego)	361
6.9.1. Postępowanie w przedmiocie uznania lub stwierdzenia wykonalności wyroku sądu polubownego	361
6.9.2. Zakres badania właściwości sądu polubownego w postępowaniu w przedmiocie uznania lub stwierdzenia wykonalności wyroku sądu polubownego	362
6.9.3. Konkurencja postępowania ze skargi i w przedmiocie uznania lub stwierdzenia wykonalności wyroku i inne postępowania	368

6.9.4. Treść i forma rozstrzygnięcia	368
6.9.5. Zaskarżalność rozstrzygnięcia	369
6.9.6. Skutki rozstrzygnięcia	370
Rozdział 7	
Inne przypadki rozstrzygania o właściwości sądu polubownego	373
7.1. Wprowadzenie	373
7.2. Postępowania incydentalne	374
7.3. Postępowanie przed sądem powszechnym w przedmiocie zabezpieczenia roszczenia objętego zapisem na sąd polubowny (art. 1166 k.p.c.)	377
7.4. Postępowanie w przedmiocie ustalenia właściwości sądu polubownego (art. 189 k.p.c.)	381
7.5. Zakazy prowadzenia postępowania sądowego i arbitrażowego (<i>anti-suit</i> i <i>anti-arbitration</i> <i>injunctions</i>)	390
7.6. Postępowanie pojednawcze	394
7.7. Potrącenie roszczenia objętego zapisem na sąd polubowny	397
7.7.1. Wprowadzenie	397
7.7.2. Stanowisko doktryny międzynarodowej	398
7.7.3. Stanowisko doktryny polskiej	399
7.7.4. Uwagi podsumowujące i propozycja rozwiązania	404
7.8. Postępowania przeciwgekucyjne	408
Podsumowanie	411
Bibliografia	417

WYKAZ SKRÓTÓW

Krajowe akty prawne

- d.k.p.c.** – Kodeks postępowania cywilnego z 29.11.1930 r. (Dz.U. z 1932 r. Nr 112, poz. 934 ze zm.)
- k.c.** – ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2023 r. poz. 1610 ze zm.)
- Konstytucja RP** – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
- k.p.c.** – ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2023 r. poz. 1550 ze zm.)
- k.s.h.** – ustawa z 15.09.2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2024 r. poz. 18 ze zm.)
- p.p.m.** – ustawa z 4.02.2011 r. – Prawo prywatne międzynarodowe (Dz.U. z 2023 r. poz. 503)
- pr. upadł.** – ustawa z 28.02.2003 r. – Prawo upadłościowe (Dz.U. z 2022 r. poz. 1520 ze zm.) – w brzmieniu od 1.01.2016 r.
- p.u.n.** – ustawa z 28.02.2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz.U. z 2015 r. poz. 233 ze zm.) – w brzmieniu do 1.01.2016 r.

Zagraniczne akty prawne

- austriacki** – austriacki Kodeks postępowania cywilnego z 1.08.1895 r. (Gesetz vom 1. August 1895, über das gerichtliche Verfahren in bürgerlichen Rechtsstreitigkeiten (Zivilprozessordnung), StF: RGBl. Nr 113/1895, <https://www.ris.bka.gv.at/>)
- k.p.c.**
- EEA** – angielska ustawa arbitrażowa z 17.06.1996 r. (Arbitration Act of 17 June 1996, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/23/contents>)

- FAA** – Federalna ustawa arbitrażowa Stanów Zjednoczonych z 12.02.1925 r. (Federal Arbitration Act of 12 February 1925 r. (Pub. L. 68–401, 43 Stat. 883, <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/9>)
- francuski k.p.c.** – francuski Kodeks postępowania cywilnego z 5.12.1975 r. (Code de procédure civile décret no 75-1123 du 5 décembre 1975, Journal Officiel de la République française de 9 décembre 1975, p. 12521), <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070716>)
- niemiecki k.p.c.** – niemiecki Kodeks postępowania cywilnego z 12.09.1950 r. (Zivilprozessordnung in der Fassung der Bekanntmachung vom 5. Dezember 2005, BGBl. I S. 2006 I S. 431; 2007 I S. 1781, <https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/index.html>)
- szwajcarski k.p.c.** – szwajcarska ustawa federalna z 19.12.2008 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Code de procédure civile de 19 décembre 2008, RO 2010 1739, <https://www.admin.ch/opc/fr/classified-compilation/20061121/index.html>)
- szwajcarskie p.p.m.** – szwajcarska ustawa federalna z 18.12.1987 r. o prawie prywatnym międzynarodowym (Loi fédérale sur le droit international privé de 18 décembre 1987, RO 1988 1776, <https://www.admin.ch/opc/fr/classified-compilation/19870312/index.html>)

Unijne i międzynarodowe akty prawne

- EKPC** – Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzona w Rzymie dnia 4.11.1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.)
- konwencja CMR** – Konwencja o umowie międzynarodowego przewozu drogowego towarów (CMR) i protokół podpisania, sporządzone w Genewie dnia 19.05.1956 r. (Dz.U. z 1962 r. Nr 49, poz. 238 ze zm.)
- konwencja europejska** – Konwencja europejska o międzynarodowym arbitrażu handlowym sporządzona w Genewie dnia 21.04.1961 r. (Dz.U. z 1964 r. Nr 40, poz. 270)
- konwencja nowojorska** – Konwencja o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych sporządzona w Nowym Jorku dnia 10.06.1958 r. (Dz.U. z 1962 r. Nr 9, poz. 41)

- rozporządzenie Bruksela I** – Rozporządzenie Rady (WE) nr 44/2001 z 22.12.2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.Urz. WE L 12 z 2001 r., s. 1)
- rozporządzenie Bruksela I bis** – Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012 z 12.12.2012 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.Urz. UE L 351 z 2012 r., s. 1)

Regulacje niebędące aktami prawnymi

- regulamin AAA** – Regulamin międzynarodowych sporów (International Dispute Resolution Procedures) Międzynarodowego Centrum Rozwiązywania Sporów the International Centre for Dispute Resolution z 1.03.2021 r., https://www.adr.org/sites/default/files/ICDR_Rules_1.pdf
- regulamin ICC** – Regulamin Międzynarodowej Izby Handlowej (International Chamber of Commerce) z 1.01.2021 r., <https://iccwbo.org/dispute-resolution-services/arbitration/rules-procedure/2021-arbitration-rules>)
- regulamin LCIA** – Regulamin Londyńskiego Sądu Międzynarodowego Arbitrażu (London Court of International Arbitration) z 1.10.2020 r., https://www.lcia.org/Dispute_Resolution_Services/Lcia-arbitration-rules-2020.aspx
- regulamin SAKIG** – Regulamin Sądu Arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarczej z 1.01.2015 r., <https://sakig.pl/regulaminy-i-taryfa-oplat/arbitraz/regulaminy>
- regulamin SAL** – Regulamin Sądu Arbitrażowego przy Konfederacji Lewiatan z 1.03.2012 r., <https://www.sadarbitrazowy.org.pl/arbitraz/regulaminy-sadu-arbitrazowego/>
- szwajcarski regulamin arbitrażowy** – szwajcarski Regulamin Arbitrażu Międzynarodowego Stowarzyszenia Arbitrażu i Mediacji Szwajcarskich Izb Gospodarczych z czerwca 2021 r., (The Swiss Chambers of Commerce Association for Arbitration and Mediation, <https://www.swissarbitration.org/wp-content/uploads/2023/08/Swiss-Rules-2021-EN.pdf>)
- ustawa modelowa** – Ustawa modelowa UNCITRAL o międzynarodowym arbitrażu handlowym z 21.06.1985 r., http://www.uncitral.org/arbitration/1985Model_arbitration.html

Czasopisma

Annales UMCS	– Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska
EPS	– Europejski Przegląd Sądowy
KPP	– Kwartalnik Prawa Prywatnego
MoP	– Monitor Prawniczy
OSP	– Orzecznictwo Sądów Polskich
OSPiKA	– Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
PiP	– Państwo i Prawo
PPC	– Polski Proces Cywilny
PPE	– Przegląd Prawa Egzekucyjnego
PPH	– Przegląd Prawa Handlowego
PPPM	– Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego
PS	– Przegląd Sądowy
PUG	– Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego
ZNURz	– Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego

WSTĘP

Rozstrzygnięcie sprawy przez sąd arbitrażowy jest w pewnym sensie wyjątkiem od zasady, że sprawy cywilne rozpoznaje sąd powszechny. Aby do tego doszło, sąd polubowny musi być właściwy. Zagadnienie właściwości sądu polubownego nierzadko budzi wątpliwości w doktrynie, a z orzecznictwa wynika, że jest też często kwestionowana, a tym samym badana na różnych etapach postępowania, zarówno przez sąd polubowny, jak i przez sąd powszechny.

Niniejsza praca poświęcona jest właśnie badaniu i orzekaniu o właściwości sądu arbitrażowego. Temat ten nie doczekał się jeszcze w polskiej nauce prawa kompleksowego opracowania, choć niemal każda obszerniejsza publikacja poświęcona sądownictwu polubowemu porusza tę kwestię.

W niniejszej pracy omówiony zostanie przede wszystkim przedmiot badania, tj. samo pojęcie właściwości sądu polubownego (rozdział pierwszy). Następnie zostanie opisane badanie właściwości sądu polubownego przez ten sąd (rozdział drugi). Kolejne rozdziały poświęcone będą przeprowadzaniu badania przez sąd powszechny. Sąd ten kontroluje rozstrzygnięcie sądu arbitrażowego w przedmiocie właściwości (rozdział trzeci). Orzeka on także o zarzucie zapisu na sąd polubowny podniesionym przez pozwanego (rozdział czwarty). Sąd ten rozpoznaje również skargę o uchylenie wyroku sądu polubownego (rozdział piąty) oraz orzeka o jego uznaniu lub stwierdzeniu wykonalności (rozdział szósty). Twierdzi się niekiedy, że właściwość sądu polubownego podlega badaniu także w innych postępowaniach,

co wymaga odrębnej analizy (rozdział siódmy). Z pracy wyłączono rozdział poświęcony związaniu orzeczeniami co do właściwości, który zostanie wydany osobno.

Niniejsza monografia powstała jako opracowanie rozprawy doktorskiej przygotowanej i złożonej na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Dziękuję mojemu promotorowi i mentorowi, prof. dr. hab. Jerzemu Pisulińskiemu za opiekę naukową. Pan Profesor jest dla mnie nieodścignionym wzorem naukowca i człowieka. Miałem niezwykle szczęście móc przez kilka lat nosić miano jego ucznia.

Dziękuję również recenzentom pracy doktorskiej, prof. dr. hab. Andrzejowi Jakubeckiemu i prof. dr. hab. Maksymilianowi Pazdanowi za cenne uwagi.

Dziękuję również dr. hab. Andrzejowi Kubasowi, prof. UJ i dr. Rafałowi Kosowi, partnerom w Kancelarii Kubas Kos Gałkowski, pod których kierunkiem miałem możliwość prowadzić pierwsze sprawy arbitrażowe i których umiejętność prawniczej analizy jest dla mnie wzorem do naśladowania.

Szczególne podziękowania kieruję do prof. dr. hab. Marcina Dziurdy.

Książkę tę dedykuję mojej Rodzinie, w szczególności żonie Natalii i córce Helenie oraz Rodzicom i Bratu.

Rozdział 1

WŁAŚCIWOŚĆ SĄDU POLUBOWNEGO

1.1. Definicja właściwości sądu polubownego

O właściwości sądu polubownego orzeka sam sąd polubowny (co będzie przedmiotem analizy zawartej w rozdziale 2), które to orzeczenie może podlegać kontroli sądu powszechnego (rozdział 3). Następnie w kwestii tej może orzekać także sąd powszechny po wniesieniu do niego sprawy objętej umową o arbitraż (rozdział 4), a także w ramach kontroli wyroku sądu polubownego – po zakończeniu postępowania arbitrażowego (rozdziały 5 oraz rozdział 6) oraz – jak się niekiedy twierdzi – w niektórych postępowaniach incydentalnych (rozdział 7). Konieczne jest zatem ustalenie, co jest przedmiotem orzekania przez wymienione organy, a zatem, w jaki sposób ocenić, czy sąd polubowny jest właściwy do rozpoznania danego sporu.

Pojęcie właściwości sądu występuje również na gruncie ogólnego postępowania cywilnego. J. Gudowski twierdzi, że przez pojęcie to rozumieć należy „kompetencję w zakresie rozpoznawania (rozstrzygania, załatwiania) spraw oraz podejmowania innych czynności procesowych składających się na postępowanie cywilne”¹. W. Siedlecki podkreślił natomiast, że „przez właściwość sądu należy rozumieć za-

---

¹ J. Gudowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 1, red. T. Erciński, Warszawa 2017, komentarz do art. 15, nb 4. Podobnie: R. Flejszar [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1A, *Komentarz do art. 1–424*¹², red. A. Góra-Błaszczkowska, Warszawa 2020, komentarz do art. 15, nb 1.

kres spraw przekazanych mu do rozpoznania i rozstrzygnięcia w postępowaniu cywilnym”. Wyróżnia się właściwość ustawową (wynikającą z ustawy), delegacyjną (wynikającą z decyzji innego sądu przekazującej daną sprawę) oraz umowną (wynikającą „z umowy stron, działających w granicach dozwolonych ustawą procesową”)².

Pojęcie właściwości sądu polubownego pojawia się w ustawie. Tak zatytułowany jest tytuł IV księgi V k.p.c. Zawiera on jedynie trzy przepisy (art. 1180–1182 k.p.c.). Artykuły 1181 i 1182 k.p.c. poświęcone są zagadnieniu zabezpieczenia roszczeń przed sądem polubownym³.

Generalnym przepisem dotyczącym właściwości sądu polubownego jest zatem art. 1180 k.p.c., zgodnie z § 1 którego sąd polubowny może orzekać o swej właściwości, w tym o istnieniu, ważności albo skuteczności zapisu na sąd polubowny. Paragraf 2 powołanego przepisu dotyczy „zarzutu braku właściwości” sądu polubownego. Podobnie art. 1165 § 2 k.p.c. przewiduje, że sąd powszechny nie może odrzucić pozwu, gdy sąd polubowny orzekł o swej niewłaściwości.

W konsekwencji – poza tym, że właściwość sądu polubownego dotyczy między innymi istnienia, ważności i skuteczności zapisu na sąd polubowny – próżno jest szukać kompletnej definicji legalnej tego pojęcia. Problemu nie rozwiązuje także odwołanie się do definicji słownikowej; słowo „właściwość” oznacza „zakres spraw, które podlegają określonemu organowi państwowemu”⁴.

Jeśli chodzi o podobne przypadki, pojęcie właściwości sądu polubownego przypomina dwie inne sytuacje. Po pierwsze, można przyjąć, że właściwość sądu arbitrażowego przypomina właściwość umowną

---

² W. Siedlecki, *Postępowanie cywilne. Zarys wykładu*, Warszawa 1977, s. 93. Podobnie: R. Flejszar [w:] *Kodeks...*, t. 1A, red. A. Góra-Błaszczkowska, komentarz do art. 15, nb 1. Szerzej na temat umowy o właściwość sądu zob. P. Osowy, *Umowa o właściwość sądu jako przykład umowy przedprocesowej. Uwagi na tle art. 46 k.p.c.*, KPP 2005/2, s. 425 i n.

³ Stąd też należałoby *de lege ferenda* wyłączyć je do odrębnej jednostki redakcyjnej ustawy.

⁴ *Słownik języka polskiego PWN*, <https://sjp.pwn.pl/szukaj/w%C5%82a%C5%9Bciwo%C5%9B%C4%87.html> (dostęp: 15.03.2024 r.).

sądu powszechnego, określającą zakres spraw przekazanych mu do rozpoznania i rozstrzygnięcia w postępowaniu cywilnym na mocy umowy stron. Drugą, zbliżoną sytuacją jest jurysdykcja krajowa sądu powszechnego wynikająca z umowy o jurysdykcję.

Są to sytuacje podobne, gdyż sąd powszechny wybrany przez strony nie jest pierwotnie właściwy do rozpoznania sprawy, ale staje się właściwy z mocy umowy stron, dokładnie tak jak sąd polubowny. Właściwość sądu (miejscowa właściwość sądu powszechnego/jurysdykcja krajowa i właściwość sądu polubownego) wynika zatem z woli stron. Właściwość sądu i jurysdykcja mogą też zostać – co do zasady⁵ – ustanowione przez wdanie się w spór co do istoty sprawy (zob. art. 200 § 1² oraz art. 1104 § 2 k.p.c.). Także niepodniesienie przez pozwanego zarzutu braku właściwości sądu polubownego może doprowadzić do ustanowienia właściwości sądu polubownego (zob. podrozdział 1.2.2.). Istnieją jednak pewne różnice. Zawarcie umów prorogacyjnych i umów o jurysdykcję nie „wyprowadza” sprawy z systemu sądownictwa powszechnego, a jedynie zmienia miejsce jej rozpoznania. W przypadku umowy o arbitraż strony decydują się na wyłączenie właściwości sądu powszechnego na korzyść arbitrażu. Dodatkowo, o ile zawsze istnieje sąd powszechny, który zgodnie z przepisami o jurysdykcji i właściwości powinien rozpoznać sprawę, to sąd polubowny nie jest właściwy, dopóki strony takiej właściwości nie ustanowią (zob. podrozdział 1.2.1.). Kontrowersyjne (zob. podrozdział 7.4.) jest również to, czy jeśli sąd polubowny nie był właściwy, to czy czynności dokonane w tym niewłaściwym sądzie pozostają w mocy.

W celu ustalenia znaczenia pojęcia właściwości sądu polubownego konieczne jest zatem sięgnięcie do dorobku literatury. W dostępnym orzecznictwie nie ma bowiem teoretycznej próby uchwycenia definicji omawianego terminu. Odnotować jednak w tym miejscu należy pogląd wyrażony w postanowieniu Sądu Najwyż-

---

⁵ Nie dotyczy to spraw, które według przepisów prawa polskiego należą do wyłącznej jurysdykcji sądów państwa obcego (art. 1104 § 3 k.p.c.) oraz zmiany właściwości wyłącznej (art. 46 § 2 k.p.c.).

szezo z 7.11.2013 r., V CSK 545/12, który stwierdził, że badanie właściwości sądu polubownego „obejmuje nie tylko ustalenie faktu istnienia umowy, poddającej rozpoznaniu sporu sądowi polubownemu, ale również tego, czy roszczenie powoda, wyrażone żądaniem i okolicznościami faktycznymi przytoczonymi na jego uzasadnienie, mieści się w zakresie przedmiotowym i podmiotowym tej umowy”⁶. Sąd Najwyższy w wyroku z 17.06.2021 r., V CSKP 30/21, wyjaśnił natomiast, że przez właściwość sądu polubownego należy rozumieć „kompetencję do rozpoznania konkretnej sprawy wniesionej do sądu polubownego ze względu na przedmiot sprawy i wolę stron wyrażoną w zapisie”⁷.

M. Wójcik zauważa, że na gruncie art. 1180 k.p.c. „[p]ojęcie właściwości sądu polubownego w omawianej regulacji rozumiane jest bardzo szeroko. Wskazuje na to przykładowe wyliczenie wśród zagadnień będących przedmiotem kontroli w ramach orzekania o właściwości sądu polubownego takich kwestii jak istnienie, ważność i skuteczność zapisu na sąd polubowny. Wydaje się, że bardziej precyzyjnym określeniem jest kompetencja (ewentualnie jurysdykcja) sądu polubownego”⁸.

W. Głodowski postawił znak równości między badaniem właściwości sądu polubownego a kontrolą ważności i skuteczności zapisu na sąd polubowny⁹.

T. Ereciński i K. Weitz uważają, że: „Badanie właściwości sądu polubownego obejmuje ocenę, czy konkretny spór podlega kognicji sądu polubownego. Chodzi zatem przede wszystkim o ocenę, czy zapis na

---

⁶ LEX nr 3227247. Podobny pogląd wyraził SA w Katowicach w postanowieniu z 2.06.2014 r., V ACz 510/14, LEX nr 1469309.

⁷ LEX nr 3227247.

⁸ M. Wójcik [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 2, *Komentarz do art. 730–1217*, red. A. Jakubecki, Warszawa 2017, komentarz do art. 1180, nb 2.

⁹ W. Głodowski, *Orzekanie przez sąd polubowny w przedmiocie swojej właściwości i kontrola tych orzeczeń przez sąd państwowy* [w:] *Księga pamiątkowa 60-lecia Sądu Arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarczej w Warszawie*, red. J. Okolski, A. Całus, M. Pazdan, S. Sołtyński, T. Wardyński, S. Włodyka, Warszawa 2010, s. 676.

sąd polubowny, na podstawie którego ma rozstrzygać sąd polubowny, został zawarty (istnieje), jest ważny (m.in. dochowanie warunków co do formy zapisu, zdatności arbitrażowej sporu i zdolności arbitrażowej stron), skuteczny i nie utracił mocy, a także – jeżeli oceny dokonuje sąd – czy jest ponadto wykonalny” oraz „czy konkretny spór objęty jest podmiotowym i przedmiotowym zakresem zapisu, a więc czy jego rozpoznanie nie będzie oznaczało przekroczenia przez sąd polubowny granic zapisu”. Autorzy ci dodali również, że z reguły chodzi o ocenę, czy dany spór podlega kognicji sądu państwowego, czy sądu polubownego¹⁰.

W podobnym kierunku zmierza definicja zaproponowana przez T. Strumiłłę. Autor ten stwierdził, że: „Badanie właściwości sądu polubownego polega przede wszystkim na ocenie: istnienia (czy został zawarty), ważności oraz skuteczności zapisu na sąd polubowny. Konieczne jest również ustalenie, czy konkretny spór (żądanie zgłoszone w pozwie) objęte jest podmiotowym i przedmiotowym zakresem umowy arbitrażowej”¹¹.

W mojej ocenie wyżej zaproponowana definicja oddaje praktycznie w całości istotę problematyki. Wymaga jednak pewnego uzupełnienia, dlatego przedstawię własne ujęcie pojęcia właściwości sądu polubownego. **Właściwość sądu polubownego to możliwość rozstrzygnięcia w arbitrażu danego sporu, która wynika z jego zdatności arbitrażowej (możliwości rozstrzygnięcia danego rodzaju, kategorii sporów w postępowaniu arbitrażowym) i zdolności arbitrażowej¹² (możliwości rozstrzygnięcia skonkretyzowanego podmiotowo i przedmiotowo sporu w postępowaniu arbitrażowym),**

¹⁰ T. Ereciński, K. Weitz, *Sąd arbitrażowy*, Warszawa 2008, s. 227. Podobnie: A. Marciniak [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 4, red. A. Marciniak, Warszawa 2017, komentarz do art. 1180, nb 2; W. Głodowski, *Orzekanie...*, s. 676–677.

¹¹ T. Strumiłło [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 2, *Komentarz do artykułów 730–1217*, red. J. Jankowski, Warszawa 2019, komentarz do art. 1180, nb 2.

¹² Natomiast zdolność arbitrażowa stron, tj. możliwość zawarcia przez nie umowy o arbitraż, decyduje o jej ważności, a zatem powinna być rozpatrywana w kontekście zapisu – zob. w tej materii np. Ł. Błaszczak, M. Ludwik, *Sądownictwo polubowne (arbitraż)*, Warszawa 2007, s. 87–92.

a ustalona jest na podstawie zawartego i niewadliwego zapisu na sąd polubowny.

Autorski element tej definicji to przede wszystkim wprowadzenie pojęcia zdolności arbitrażowej sporu. Pojęcie to już było tematem rozważań w doktrynie. A. Wiśniewski, który wprowadził do polskiego języka prawniczego pojęcie zdatności arbitrażowej¹³, podkreślał, że pojęcie zdolności zarezerwowane jest dla określenia właściwości podmiotów prawa. Doktryna i orzecznictwo zaakceptowały ten termin¹⁴ na określenie dopuszczalności dokonania zapisu na sąd polubowny w ujęciu podmiotowym¹⁵. Kilkoro innych autorów jednak używa terminu „zdolność” jako synonimu „zdadności”¹⁶. M. Pazdan nie znajduje jednak podstaw do tego, by pojęcie zdolności arbitrażowej łączyć ze zdolnością do zawarcia umowy o arbitraż (co naj-

¹³ Zob.: A. Wiśniewski, *Rozstrzyganie sporów korporacyjnych spółek kapitałowych przez sądy polubowne – struktura problemu*, cz. 1, „Prawo Spółek” 2005/4, s. 10; A. Wiśniewski, *Rozstrzyganie sporów korporacyjnych spółek kapitałowych przez sądy polubowne – struktura problemu*, cz. 2, „Prawo Spółek” 2005/5, s. 16.

¹⁴ Zob. analizę A. Budniak-Rogali, *Charakter prawny zapisu na sąd polubowny w postępowaniu cywilnym*, Wrocław 2015, s. 58. Autorka ta zauważa, że autorem, który nie podzielił stanowiska A. Wiśniewskiego, jest R. Uliasz. Zob. R. Uliasz, *Zdolność arbitrażowa sporów wynikłych z zaskarżenia uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych* [w:] *Arbitraż i mediacja jako instrumenty wspierania przedsiębiorczości*, red. J. Olszewski, B. Sagan, R. Uliasz, Rzeszów 2006, s. 199 i n.

¹⁵ A. Budniak, *Zdolność arbitrażowa*, „ADR Arbitraż i Mediacja” 2012/4, s. 5.

¹⁶ Zob. np.: A. Kidyba, *Komentarz aktualizowany do art. 1–300 Kodeksu spółek handlowych*, LEX 2019, komentarz do art. 266, pkt 2; S. Sołtysiński, *Granice zdadności arbitrażowej sporów korporacyjnych ze szczególnym uwzględnieniem zaskarżania uchwał organów spółek: zarys najważniejszych kwestii spornych* [w:] *Spory korporacyjne w praktyce arbitrażowej perspektywa polska i niemiecka*, red. W. Jurcewicz, K. Pörnbacher, C. Wiśniewski, Warszawa 2017; B. Kowalczyk, K. Smit-Fąderska, *Stwierdzanie wykonalności wyroku sądu polubownego w zakresie kosztów postępowania*, „Głosa” 2016/3, s. 58; Z. Rudzińska, J. Ciećwierz, J. Tomczak [w:] *Ryzyka prawne w transakcjach fuzji i przejęć*, red. P. Ciećwierz, I. Zielińska-Barłózek, Warszawa 2013, rozdz. IX, pkt 1.2.3.; G. Suliński, *Rozstrzyganie sporów ze stosunku spółki kapitałowej przez sąd polubowny*, Warszawa 2008, rozdz. I, pkt 3.4 (Autor wyraźnie wskazuje na wymienność pojęć zdadności i zdolności); A. Szumański, *Kierunki zmian ustawodawstwa UNCITRAL o międzynarodowym arbitrażu handlowym*, PPH 2007/1, s. 53. Podobnie postanowienie SA w Katowicach z 15.12.2016 r., V ACz 1309/16, LEX nr 2171133.

wyżej dopuszcza używanie jej jako odpowiednika zdolności sądowej i procesowej)¹⁷.

W niniejszej pracy zdolność arbitrażowa stron rozumiana jest właśnie jako dopuszczalność zawarcia przez nie umowy o arbitraż. Proponuję jednak wykorzystać termin „zdolność” również w innym celu – na określenie sytuacji, w której konkretny spór (a nie konkretna kategoria lub rodzaj sporów) poddany pod rozstrzygnięcie sądu polubownego może być rozstrzygnięty przez ten sąd. W taki sposób w niniejszej pracy rozumiana jest zdolność arbitrażowa sporu. W polskim języku prawniczym brakuje bowiem zbiorczego określenia na podmiotowy i przedmiotowy zakres umowy o arbitraż. Dlatego można stwierdzić, że właściwość sądu polubownego jest wypadkową zdolności i zdolności arbitrażowej sporu na podstawie umowy o arbitraż.

Według niektórych autorów, zwłaszcza zagranicznych, w zakres właściwości sądu polubownego wchodzi również kwestia prawidłowości wyboru arbitrów¹⁸. Dla przykładu, na gruncie prawa angielskiego, zgodnie z art. 30 ust. 1 EAA, „o ile strony nie uzgodnią inaczej, trybunał arbitrażowy może wydać orzeczenie w sprawie własnej jurysdykcji, tj. co do tego:

- a) czy istnieje ważna umowa o arbitraż,
- b) czy trybunał jest właściwie ustanowiony oraz

---

¹⁷ Zob. M. Pazdan, *Bezskuteczność lub nieważność zapisu na sąd polubowny w prawie polskim* [w:] *Międzynarodowy i krajowy arbitraż handlowy u progu XXI wieku. Księga pamiątkowa dedykowana doktorowi habilitowanemu Tadeuszowi Szurskiemu*, red. S. Pieckowski, P. Nowaczyk, J. Poczobut, A. Szumański, A. Tynel, Warszawa 2008, s. 116. Na temat zdolności do czynności prawnych w prawie arbitrażowym zob. także M. Pazdan, *O różnych funkcjach zdolności do czynności prawnych osoby fizycznej z uwzględnieniem aspektów arbitrażowych i kolizyjnoprawnych* [w:] *Prawo prywatne i arbitraż. Księga jubileuszowa dedykowana doktorowi Maciejowi Tomaszewskiemu*, red. J. Poczobut, A. Wiśniewski, Warszawa 2016, s. 269–277.

¹⁸ V. Pavić, *(In)Appropriate Compromise: Article 16³ of the Model Law and its Progeny* [w:] *Liber Amicorum Eric Bergsten. International Arbitration and International Commercial Law: Synergy, Convergence and Evolution*, ed. by S. Kröll, L.A. Mistelis, P. Perales Viscasillas, V. Rogers, Alphen aan den Rijn 2011, s. 402.

- c) jakie sprawy zostały poddane arbitrażowi zgodnie z umową arbitrażową¹⁹.

Prawo angielskie uznaje zatem właściwe ustanowienie trybunału za element podlegający ocenie w zakresie jurysdykcji sądu polubownego jako element decydujący o właściwości tego sądu²⁰.

Rozważyć zatem należy, czy również na gruncie prawa polskiego kwestia prawidłowości wyboru arbitrów wchodzi w skład pojęcia właściwości sądu polubownego. W mojej ocenie odpowiedź na to pytanie jest przecząca, a przemawiają za tym trzy argumenty.

Po pierwsze, zastanowić się należy, co oznacza w ogóle to, że trybunał jest właściwie ustanowiony. Można twierdzić, że chodzi tutaj o zachowanie prawidłowej procedury wyboru arbitrów (tj. składu trybunału i podmiotów, które danego arbitra wybierają) uzgodnionej przez strony (w tym poprzez odesłanie do regulaminu stałego sądu arbitrażowego) lub wynikającej z ustawy (art. 1169–1173 oraz 1177–1178 k.p.c.). Można również przyjąć, że chodzi tutaj o rozstrzygnięcie, czy sprawę rozpoznają arbitrzy bezstronni lub niezależni, a jeśli tak nie jest – czy zostali oni wyłączeni na zasadach uzgodnionych przez strony (w tym – wybrany przez nie regulamin) lub przewidzianych w ustawie (art. 1174–1176 k.p.c.). Są to jednak kwestie uregulowane w ustawie odrębnie od zagadnienia właściwości sądu, co wskazuje, że nie mieszczą się one w pojęciu właściwości sądu.

Po drugie, ustawa rozróżnia podstawy kwestionowania wyroku arbitrażowego na podstawie zarzutów dotyczących składu sądu polu-

---

¹⁹ W oryginale: „(1) Unless otherwise agreed by the parties, the arbitral tribunal may rule on its own substantive jurisdiction, that is, as to – (a) whether there is a valid arbitration agreement, (b) whether the tribunal is properly constituted, and (c) what matters have been submitted to arbitration in accordance with the arbitration agreement”. Tłumaczenie własne.

²⁰ A. Dimolitsa, *Separability and Kompetenz-Kompetenz* [w:] *Improving the Efficiency of Arbitration Agreements and Awards: 40 Years of Application of the New York Convention*, ed. by A. van den Berg, ICCA Congress Series 1999, s. 228.

bownego (art. 1206 § 1 pkt 4 i art. 1215 § 2 pkt 4 k.p.c., podobnie art. V ust. 1 lit. d konwencji nowojorskiej), i te dotyczące właściwości (art. 1206 § 1 pkt 1 i 3 oraz § 2 pkt 1, art. 1215 § 2 pkt 1 i 3 oraz art. 1214 § 3 pkt 1 k.p.c., art. V ust. 1 lit. a i c oraz ust. 2 lit. a konwencji nowojorskiej), o czym szerzej w rozdziałach 5 i 6.

Po trzecie, w części pierwszej (postępowanie rozpoznawcze), księdze pierwszej (proces), tytule I (sąd) Kodeksu postępowania cywilnego kwestie właściwości i składu sądu, a także wyłączenia sędziego ujęte są w odrębnych działach. Pozwala to postawić tezę, że skład orzekający sądu powszechnego (wyłączenie sędziego) i jego właściwość są na gruncie Kodeksu postępowania cywilnego zagadnieniami odrębnymi. Nie ma istotnych względów, które uzasadniałyby odstępstwo od tego rozwiązania na gruncie postępowania arbitrażowego.

Prowadzi to do wniosku, że pojęcie właściwości sądu polubownego nie obejmuje na gruncie Kodeksu postępowania cywilnego kwestii składu tego sądu i prawidłowości wyboru arbitrów oraz zagadnienia ich wyłączenia. Zbliżone stanowisko zajął Sąd Najwyższy w wyroku z 17.06.2021 r., V CSKP 30/21²¹, w którym przyjął, że art. 1180 k.p.c. „nie odnosi się natomiast do składu sądu polubownego, wymagań stawianych arbitrom, ich zdolności (kwalifikacji) do orzekania, a także prawidłowości ich powołania. Odrębne rozstrzygnięcie podjęte w tej materii przez sąd polubowny nie jest w konsekwencji orzeczeniem o zarzucie braku właściwości sądu polubownego w rozumieniu art. 1180 § 3 k.p.c.”.

Właściwość (z ang. *jurisdiction*) należy też odróżnić od występującego głównie w krajach *common law* pojęcia dopuszczalności (ang. *admissibility*). Jak podkreśla się w doktrynie, kwestie mieszczące się w ramach dopuszczalności toczenia się postępowania nie dotyczą właściwości (także w brzmieniu zaproponowanym w niniejszej pracy), ale innych kwestii, jak przedawnienie roszczeń, zrzeczenie się prawa, którego ochrony dochodzi się przed sądem (zagadnienia

---

²¹ LEX nr 3227247.

prawa materialnego wpływające na zasadność powództwa) czy *res iudicata* (zagadnienia prawa procesowego wpływające na możliwość toczenia się postępowania, ale nie na właściwość sądu)²².

S. Sołtysik odróżnił także pojęcie właściwości sądu od jego kompetencji odnoszącej się do zakresu umowy o arbitraż. Do przekroczenia kompetencji dojdzie w sytuacjach, „w których spór rozstrzygnięty orzeczeniem arbitrażowym mieści się wprawdzie *in abstracto* w ramach tej umowy, ale *in concreto* z uwagi na treść rozstrzygnięcia, przykładowo orzeczenia *ultra petita partium*, doszło do wykroczenia przez skład orzekający poza ich mandat rozumiany jako upoważnienie dane im przez strony do rozstrzygnięcia konkretnej sprawy lub sporu”²³. Pojawia się jednak wątpliwość, czy rozróżnianie kompetencji i właściwości jest zasadne. Sytuacje omawiane przez cytowanego Autora jako naruszenie kompetencji, tj. orzeczenie *ultra petita*, błędy w zastosowaniu wykładni prawa oraz w ustaleniach faktycznych, zasądzenie nieznanego ustawie roszczenia, zastosowanie niewłaściwego prawa materialnego czy *soft law* lub orzeczenie *ex aequo et bono* – pomimo braku umocowania – w mojej ocenie w ogóle nie mieszczą się w kategorii szeroko pojętej właściwości sądu arbitrażowego. Popęlnienie tych uchybień wynika z naruszenia prawa procesowego lub materialnego, które w pewnych konkretnych sytuacjach może być uznane za naruszenie podstawowych zasad porządku prawnego²⁴. Dlatego pojęcia właściwości, kompetencji i jurysdykcji sądu polubownego używane będą w dalszej części pracy zamiennie.

²² A. Bermann, *The Role of National Courts at the Threshold of Arbitration* [w:] *The Powers and Duties of an Arbitrator: Liber Amicorum Pierre A. Karrer*, ed. by P. Shaughessy, S. Tung, Alphen aan den Rijn, 2017, s. 47–48. Autor ten twierdzi jednak, że w ramach dopuszczalności należy także rozpatrzyć kwestię wypełnienia przedarbitrażowych stadiów. Zagadnienie to w niniejszej pracy ujmuję się jako element właściwości (zob. podrozdział 1.2.5.3.).

²³ S. Sołtysik, *Podstawy odmowy uznania i wykonania zagranicznego orzeczenia arbitrażowego według konwencji nowojorskiej*, Warszawa 2019, s. 123 z powołaniem się na literaturę zagraniczną oraz s. 128, 143–152.

²⁴ Swoją drogą cytowany Autor twierdzi, że w większości przypadków nie dochodzi do naruszenia przez sąd polubowny kompetencji w rozumieniu zaproponowanym przez niego – por. S. Sołtysik, *Podstawy...*, s. 123.

Niżej zostaną omówione podstawowe grupy zagadnień decydujących o właściwości sądu polubownego, tj.:

- a) zapis na sąd polubowny (umowa o arbitraż),
- b) zdatność arbitrażowa sporu (możliwość rozstrzygnięcia danego rodzaju sporów w postępowaniu arbitrażowym),
- c) zdolność arbitrażowa sporu (możliwość rozstrzygnięcia konkretnego sporu w postępowaniu arbitrażowym).

Każde z tych zagadnień zasługuje na osobne opracowanie. Celem poniższej charakterystyki nie będzie zatem kompleksowe omówienie poszczególnych kwestii (np. formy umowy o arbitraż, związania podmiotowego umową o arbitraż, zdatności arbitrażowej), które decydują o właściwości sądu polubownego, gdyż nie pozwalają na to ramy niniejszej rozprawy. Analiza zostanie ograniczona do niezbędnego minimum w celu ukazania, jakie kwestie podlegają badaniu w ramach właściwości sądu polubownego, a nie – jaki powinien być wynik tej analizy w konkretnej sprawie.

1.2. Zapis na sąd polubowny (umowa o arbitraż)

1.2.1. Wprowadzenie

Podstawą właściwości sądu polubownego, jego „kamieniem węgielnym”²⁵, jest zapis na sąd polubowny²⁶. Taką nazwę umowie stron

²⁵ N. Blackaby, C. Partasides, A. Redfern, M. Hunter, *Redfern and Hunter on International Arbitration*, Alphen aan den Rijn 2015, pkt 2.01.

²⁶ Zob. np.: M. Asłanowicz, *Umowa o arbitraż wobec wyzwań cywilizacyjnych* [w:] *Prawo umów wobec wyzwań cywilizacyjnych. Zagadnienia wybrane*, red. B. Kordasiewicz, P. Podrecki, R. Siwik, Warszawa 2020, s. 165 i n.; A. Budniak, *Skutki procesowe zapisu na sąd polubowny* [w:] *Wszelkie prawo stanowione jest dla ludzi. Księga jubileuszowa sędziego doktora Zbigniewa Szczurka*, red. J. Świeczkowski, Gdynia 2014, s. 79–91; A. Franusz, *Zapis na sąd polubowny w kontekście zasady autonomii woli*, „ADR Arbitraż i Mediacja” 2009/1, s. 75–87; M. Białecki, *Pojęcie klauzuli arbitrażowej oraz zdatności arbitrażowej*, „ADR Arbitraż i Mediacja” 2009/1, s. 5–14; S. Frejowski, *Umowa o międzynarodowy arbitraż handlowy*, MoP 2007/9, s. 521–527; K. Dębowska, *Konstrukcja prawna umowy o arbitraż stosowana*

o poddanie danego sporu właściwości sądu polubownego nadał polski ustawodawca już w dawnym Kodeksie postępowania cywilnego z 1930 r. (d.k.p.c.)²⁷. O umowie o sąd polubowny wspominały natomiast przepisy wprowadzające Kodeks²⁸. Spotkać można się także z innymi określeniami, takimi jak umowa arbitrażowa²⁹ czy umowa o arbitraż³⁰. Inne określenia, a zwłaszcza to drugie, wydają się nieco lepiej przystawać do realiów współczesnego języka prawniczego. Pojęciem umowy o arbitraż posługuje się także ustawodawca w art. 39 i 40 p.p.m. oraz ustawodawca europejski w motywie 12 rozporządzenia Bruksela I bis. Terminu tego używa także konwencja europejska. Będzie ono preferowanym terminem w niniejszej rozprawie, ale używanym zamiennie z innymi, przede wszystkim z tradycyjnym określeniem języka prawnego, tj. „zapis na sąd polubowny”³¹.

Umowa o arbitraż to „czynność prawna, mocą której strony podają swój spór pod rozstrzygnięcie określonego przez nie sądu po-

---

w obrocie gospodarczym, „Prawo Europejskie w Praktyce” 2006/10, s. 48–54; K. Piwowarczyk, *Umowa o arbitraż w świetle ustawy z 28.07.2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego*, „Prawo Spółek” 2006/6, s. 50–57; M. Janowski, *Zapis na krajowy sąd polubowny de lege lata i w świetle projektowanych zmian* [w:] *Prace laureatów konkursu im. Prof. Jerzego Jakubowskiego*, red. J. Skoczylas, Warszawa 2005, s. 27–85; J. Naworski, *Wybrane zagadnienia zapisu na sąd polubowny*, MoP 2005/5, s. 239–245; B. Pankowska-Lier, *Umowa arbitrażowa w obrocie gospodarczym*, Warszawa 2004; A. Monkiewicz, *Zapis na sąd polubowny*, „Radca Prawny” 2001/5, s. 39–49; M. Tomaszewski, *Umowa o arbitraż. Podstawowe problemy prawne*, PUG 1994/1, s. 13 i n.

²⁷ Tytuł „zapis na sąd polubowny” nosił pierwszy rozdział części trzeciej ww. aktu o sądzie polubownym. W ówczesnej literaturze mowa także była o „układzie o sąd polubowny”; zob. np. R. Kuratowski, *Uwagi w przedmiocie formy układów o sąd polubowny*, „Palestra” 1929/8–9, s. 368–374.

²⁸ Zob. art. XXXV rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z 29.11.1930 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 83, poz. 652), zgodnie z którym ustna umowa o sąd polubowny gaśnie, jeżeli w ciągu roku od wejścia w życie rozporządzenia niniejszego sąd polubowny nie wydał wyroku ani nie zawarto ugody przed tym sądem.

²⁹ Zob. np. wyrok SN z 16.11.2016 r., I CSK 780/15, LEX nr 2273374.

³⁰ Tak np. M. Tomaszewski [w:] *System Prawa Handlowego*, t. 8, *Arbitraż handlowy*, red. A. Szymański, Warszawa 2015, s. 319.

³¹ Podobnie: P. Wiliński, *Skuteczność umowy o arbitraż*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2010/4, s. 80. Zamiennie tych pojęć używa także np. K. Weitz (zob. K. Weitz, *Następstwo prawne a związanie zapisem na sąd polubowny*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2011/4, s. 111).

lubownego, wyłączając tym samym drogę sądową przed sądem państwowym i uznając z góry wyrok sądu polubownego, jaki zostanie w ich sprawie wydany³². Samo zawarcie umowy o arbitraż nie łączy zatem drogi sądowej³³, która jest wciąż dla stron dostępna, jeśli pozwany przed sądem powszechnym nie podniesie zarzutu zapisu na sąd polubowny zgodnie z art. 1165 § 1 k.p.c. (zob. rozdział 4).

Zgodnie z art. 1161 § 1 k.p.c. poddanie sporu pod rozstrzygnięcie sądu polubownego wymaga umowy stron, w której należy oznaczyć przedmiot sporu lub stosunek prawny, z którego spór wyniknął lub może wyniknąć (zapis na sąd polubowny)³⁴. Artykuł II ust. 1 konwencji nowojorskiej dotyczy zaś umowy pisemnej, w której strony zobowiązują się poddać arbitrażowi wszystkie lub pewne spory powstałe lub mogące powstać między nimi z określonego stosunku prawnego, zarówno umownego, jak i pozaumownego, w sprawie, która może być rozstrzygana w drodze arbitrażu³⁵. Podobnie (z wyjątkiem odniesienia do zdatności arbitrażowej) reguluje tę kwestię ustawa modelowa w obu wersjach art. 7.

Zapis na sąd polubowny koncentruje się zatem wokół pojęcia sporu. Jak twierdzi K. Weitz: „Umowa o arbitraż za punkt odniesienia ma zatem sytuację sporną, tj. taką, w której nie można uważać w sposób pewny, że dane prawo istnieje albo nie istnieje, względnie przysługuje albo nie przysługuje określonemu podmiotowi, że dany obowiązek prawny istnieje albo nie istnieje, względnie spoczywa albo nie spoczywa na danym podmiocie, jak również że dany stosunek

³² Ł. Błaszczak, M. Ludwik, *Sądownictwo...*, s. 76.

³³ A. Zieliński [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, Warszawa 2017, komentarz do art. 1157, nb 3.

³⁴ Na temat międzyczasowych zagadnień związanych z umową o arbitraż zob. M. Pazdan, *Intertemporalne aspekty zapisu na sąd polubowny* [w:] *Arbitraż i mediacja. Księga jubileuszowa dedykowana doktorowi Andrzejowi Tynelowi*, red. M. Łaszczuk, M. Furtek, S. Pieckowski, J. Poczobut, A. Szumański, M. Tomaszewski, Warszawa 2012, s. 387–401.

³⁵ W konsekwencji jako wymogi ważności materialnej zapisu wynikające z art. II konwencji nowojorskiej wymienia się wskazanie sporu, który istnieje lub może zaistnieć, odniesienie do określonego stosunku prawnego oraz możliwość rozpoznania sporu w arbitrażu (jego zdatność arbitrażowa). Zob. N. Blackaby, C. Partasides, A. Redfern, M. Hunter, *Redfern...*, pkt 2.11.

prawny istnieje albo nie istnieje, względnie łączy określone podmioty albo ich nie łączy”³⁶.

Spór, o którym mowa w art. 1161 k.p.c., musi być skonkretyzowany, a zatem wykluczone są zapisy blankietowe, na przykład poddające pod rozstrzygnięcie sądu polubownego wszystkie spory, jakie w ogóle mogą wyniknąć między stronami w przyszłości, bez oznaczenia określonego stosunku prawnego³⁷. Po drugie, musi to być spór o prawo (lub skutki prawne wynikające z faktów), a nie tylko o fakty³⁸. Po trzecie wreszcie, spór może być sporem już istniejącym (w chwili zawierania umowy o arbitraż), lecz może być też sporem przyszłym.

Umowa o arbitraż może być zawarta w głównej umowie stron (nazywana jest wtedy niekiedy klauzulą arbitrażową) lub stanowić odrębną umowę zawartą przed powstaniem sporu lub po jego powstaniu (w tym ostatnim przypadku mowa o tzw. kompromisie)³⁹. Umowa może zawierać także wiele postanowień fakultatywnych, które to zagadnienie – ze względu na przedmiot pracy – nie będzie szerzej omówione⁴⁰. Może ona w szczególności, zgodnie z art. 1161 § 3 k.p.c., wskazywać na stały sąd polubowny jako właściwy do rozstrzygnięcia sporu. W takim wypadku, jeżeli strony nie postanowiły inaczej, wiąże je regulamin stałego sądu polubownego, obowiązujący w dacie wniesienia pozwu⁴¹.

³⁶ K. Weitz, *Następstwo prawne a związanie...*, s. 120.

³⁷ Zob.: wyrok SN z 10.12.2003 r., V CK 27/03, LEX nr 602085; postanowienie SA w Białymstoku z 9.06.1992 r., I ACz 115/92, LEX nr 11. Podobnie na gruncie prawa austriackiego G. Zeiler [w:] *Austrian arbitration law. Commentary*, ed. by G. Zeiler, Wien–Graz 2016, s. 31.

³⁸ J. Bodio, *Zdatność arbitrażowa a zakres przedmiotowy zapisu na sąd polubowny według Kodeksu postępowania cywilnego*, „Radca Prawny” 2012/125, do-datek, s. 3D; A. Budniak, *Treść zapisu na sąd polubowny w świetle przepisów polskiego i niemieckiego postępowania cywilnego – wybrane zagadnienia*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2009/3, pkt III.4; Ł. Błaszczak, M. Ludwik, *Sądownictwo...*, s. 119; M. Tomaszewski, *Umowa...*, s. 14. Podobnie na gruncie prawa austriackiego G. Zeiler [w:] *Austrian...*, ed. by G. Zeiler, s. 31.

³⁹ A. Budniak, *Treść...*, pkt III.1; Ł. Błaszczak, M. Ludwik, *Sądownictwo...*, s. 77.

⁴⁰ Zob. np.: J. Bodio, *Zdatność...*, s. 3D; A. Budniak, *Treść...*, pkt V; Ł. Błaszczak, M. Ludwik, *Sądownictwo...*, s. 119–120.

⁴¹ Przed nowelizacją tego przepisu dokonaną ustawą z 31.07.2019 r. o zmianie niektórych ustaw w celu ograniczenia obciążeń regulacyjnych (Dz.U. poz. 1495)

Istnieją także sytuacje szczególne, w których umowa o arbitraż nie jest klasyczną umową lub też jej skutek jest szerszy. Po pierwsze, zapis na sąd polubowny może być zawarty w umowie spółki (odpowiednio – statucie spółki lub stowarzyszenia), na mocy art. 1163 § 1 k.p.c., zgodnie z którym zamieszczony w umowie (statucie) spółki handlowej zapis na sąd polubowny dotyczący sporów ze stosunku spółki wiąże spółkę oraz jej wspólników⁴². Przepisy Kodeksu postępowania cy-

---

strony wiązał regulamin obowiązujący w dacie zawarcia zapisu na sąd polubowny. Zmiana nastąpiła zgodnie z postulatami doktryny, zob. A. Szumański, *Możliwy wpływ Regulaminu Arbitrażowego UNCITRAL w wersji z roku 2010 na polskie prawo arbitrażowe (zagadnienia wybrane)* [w:] *Aurea praxis, aurea theoria. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Erecińskiego*, t. 2, red. J. Gudowski, K. Weitz, Warszawa 2011, s. 1180–1881.

⁴² Kwestia właściwości sądu polubownego w sprawach korporacyjnych jest bardzo obszernie opisana w literaturze. Jako przykład jedynie części najistotniejszych pozycji można wymienić: *Spory korporacyjne w praktyce arbitrażowej – perspektywa polska i niemiecka*, red. W. Jurcewicz, C. Wiśniewski, Warszawa 2017; Ł. Chyła, *Obecna sytuacja arbitrażu korporacyjnego w prawie polskim*, PPPM 2016/19, s. 89–110; M. Śledzikowski, *Kognicja sądu polubownego w sprawach należących do właściwości sądu rejestrowego*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2016/1, s. 81–91; A. Dolgorukow, K. Pörnbacher, *Zdatność arbitrażowa sporów korporacyjnych o zaskarżanie uchwał – perspektywa niemiecka*, PPH 2016/3, s. 30–39; J. Barański, *Utracona okazja – arbitraż korporacyjny a nowelizacja prawa arbitrażowego*, „Prawo Europejskie w Praktyce” 2015/12, s. 41–43; W. Jurcewicz, C. Wiśniewski, *Zdatność arbitrażowa sporów korporacyjnych – perspektywa polska*, PPH 2015/10; R. Kos, *Zdatność arbitrażowa i klauzula arbitrażowa w sporach korporacyjnych. Komentarz do orzeczenia sądu polubownego*, „e-Przegląd Arbitrażowy” 2014/3–4, s. 76–82; R. Kos, *Zdatność arbitrażowa sporów o ważność uchwał spółek kapitałowych*, PPH 2014/3; A. Szumański, *Treść i forma zapisu na sąd polubowny w sporach korporacyjnych*, „Monitor Prawa Handlowego” 2014/2, s. 7–21; Ł. Błaszczak, *Zdatność arbitrażowa z art. 1157 k.p.c. a spory o stwierdzenie nieważności lub uchylenie uchwał spółek kapitałowych*, „Radca Prawny” 2012/127/128 (dodatek), s. 2–4; M. Tomaszewski, *O zaskarżaniu uchwał korporacyjnych do sądu polubownego – de lege ferenda*, PS 2012/4, s. 22–39; K. Weitz, *Czy zapis na sąd polubowny zawarty przez spółkę jawną wiąże jej wspólników?*, „Palestra” 2011/11–12, s. 99–103; B. Gessel-Kalinowska vel Kalisz, *Rozstrzyganie sporów korporacyjnych w postępowaniu arbitrażowym* [w:] *Arbitraż w Polsce*, red. B. Gessel-Kalinowska vel Kalisz, Warszawa 2011, s. 53–59; K. Ryszkowski, *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 7.05.2009 r. – Problem zdatności arbitrażowej sporów ze stosunku spółki*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2011/3, s. 109–123; G. Suliński, *Rozstrzyganie sporów ze stosunku spółki kapitałowej przez sąd polubowny*, Warszawa 2008; A. Szumański, *Wpływ uczestnictwa spółki kapitałowej w grupie spółek na związanie zapisem na sąd polubowny dokonany przez inną spółkę z grupy*, PPH 2008/5, s. 44–58; R. Uliasz, *Rozstrzyganie sporów korporacyjnych przez sąd polubowny – wybrane zagadnienia*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2008/3, s. 117–133; A. Wiśniewski, *Rozstrzyganie sporów korporacyjnych przez sądy polu-*

wilnego dotyczące sporów korporacyjnych zostały zmienione ustawą z 31.07.2019 r. o zmianie niektórych ustaw w celu ograniczenia ob-

bowne w świetle nowej regulacji zdatności arbitrażowej sporów [w:] *Międzynarodowy i krajowy arbitraż handlowy u progu XXI wieku. Księga pamiątkowa dedykowana doktorowi habilitowanemu Tadeuszowi Szurskiemu*, red. S. Pieckowski, P. Nowaczyk, J. Poczeb, A. Szumański, A. Tynel, Warszawa 2008, s. 267–268; M. Romanowski, *Związanie spółki z o.o. statutowym zapisem na sąd arbitrażowy – przed i po noweli kodeksu postępowania cywilnego*, PPH 2006/3, s. 43–50; A. Szumański, *Dopuszczalność kognicji sądu polubownego w sprawach o zaskarżanie uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych* [w:] *Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa Profesora Maksymiliana Pazdana*, red. L. Ogieć, W. Popiołek, M. Szpunar, Kraków 2005, s. 515–535; K. Bilewska, *Kilka uwag o wprowadzeniu zapisu na sąd polubowny do umowy (statutu) spółki kapitałowej (na tle prawa włoskiego)*, „Biuletyn Arbitrażowy” 2020/27, s. 13 i n.; K. Bilewska, *Nowe otwarcie w polskim arbitrażu korporacyjnym*, „Biuletyn Arbitrażowy” 2022/29, s. 4 i n.; Ł. Chyla, *Zdatność arbitrażowa sporów uchwałowych w Polsce po nowelizacji KPC na tle wybranych zagranicznych porządków prawnych*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2020/3, s. 15 i n.; Ł. Chyla, *Remarks on the current situation of Polish intra-corporate dispute arbitration as compared to German and Italian equivalents*, „Fundamental and Applied Researches in Practice of Leading Scientific Schools” 2020/4, s. 41 i n.; Ł. Chyla, *Uwagi odnośnie do reformy polskiego prawa arbitrażowego w zakresie sporów wewnątrzkorporacyjnych*, cz. 1, „Studenckie Prace Prawnicze, Administratywistyczne i Ekonomiczne” 2021/37, s. 255 i n.; Ł. Chyla, *Uwagi odnośnie sytuacji arbitrażu wewnątrzkorporacyjnego w Polsce dwa lata po reformie*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2021/3, s. 13 i n.; M. Cudowska, *Remarks on the arbitrability of corporate disputes in Poland*, PUG 2021/1, s. 35 i n.; B. Guzik, *Zdatność arbitrażowa sporów dotyczących zaskarżania uchwał zgromadzenia wspólników i walnego zgromadzenia po 8.09.2019 r.*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2021/1, s. 25 i n.; R. Kos, T. Zbiegień, *Arbitrality II Decision of the German BGH From 2009 (BGH Arb II) and Its Effects on Corporate Arbitration Practice in Germany, Poland and Austria*, „Austrian Yearbook on International Arbitration” 2023, s. 200 i n.; A. Kowalczyk, *Związanie spółek prawa handlowego zapisem na sąd polubowny zawartym w umowie (statucie) spółki*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2022/2, s. 41 i n.; K. Ryszkowski, *Spory ze stosunku spółki w postępowaniu przed sądem polubownym w świetle nowelizacji KPC*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2020/2, s. 89 i n.; A. Szumański, *Zmiany polskiego prawa arbitrażowego w zakresie arbitrażu korporacyjnego*, PPH 2020/7, s. 5 i n.; Ł. Wydra, *Zdatność arbitrażowa sporów korporacyjnych (uchwałowych) po nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego*, ZNURz 2020/2, s. 282 i n.; M. Żukrowska, *Spory uchwałowe w postępowaniu arbitrażowym w świetle nowelizacji art. 1157 i 1163 k.p.c. oraz Regulaminów SA KIG i SA Lewiatan*, cz. 1, PPH 2021/7, s. 41 i n.; M. Żukrowska, *Spory uchwałowe w postępowaniu arbitrażowym w świetle nowelizacji art. 1157 i 1163 k.p.c. oraz Regulaminów SA KIG i SA Lewiatan*, cz. 2, PPH 2021/8, s. 25 i n. Z orzecznictwa: wyrok SN z 12.10.2012 r., IV CSK 82/12, LEX nr 1232619; postanowienie SA w Katowicach z 15.12.2016 r., V ACz 1309/16, LEX nr 2171133; postanowienie SA w Białymstoku z 9.05.2011 r., I ACz 441/11, LEX nr 1164171; postanowienie SA w Warszawie z 23.07.2009 r., I ACz 1214/09; uchwała SN z 7.05.2009 r., III CZP 13/09, LEX nr 493962; postanowienie SN z 1.03.2000 r., I CKN 845/99, LEX nr 51840.

ciążeń regulacyjnych⁴³. Artykuł 1163 k.p.c. znowelizowano w ten sposób, że rozszerzono zakres związania zapisu na sąd polubowny ze spółki i jej wspólników także na organy spółki i ich członków. Dodano także nowy § 2 (dotychczasowy § 2 odpowiada teraz § 3), zgodnie z którym warunkiem skuteczności zapisu na sąd polubowny w sprawach o uchylenie lub stwierdzenie nieważności uchwały zgromadzenia wspólników spółki z ograniczoną odpowiedzialnością albo walnego zgromadzenia spółki akcyjnej jest to, czy zapis przewiduje obowiązek ogłoszenia o wszczęciu postępowania w sposób wymagany dla ogłoszeń spółki najpóźniej w terminie miesiąca od dnia jego wszczęcia; ogłoszenie może zamieścić również powód⁴⁴.

Wyżej wspomniany art. 1163 § 3 k.p.c. znowelizowano z dniem 22.05.2023 r. w związku z wejściem w życie ustawy o fundacji rodzinnej⁴⁵. Po nowelizacji art. 1163 § 1 i 2 k.p.c. stosuje się odpowiednio nie tylko do zapisów zawartych w statucie spółdzielni⁴⁶ i stowarzyszenia, ale i fundacji rodzinnej. Przepis ten wprowadzono zgodnie z propozycją autora niniejszej pracy, zgłoszoną w toku procesu legislacyjnego⁴⁷.

Rewolucyjną zmianę w instytucji zapisu na sąd polubowny wprowadzono w związku z wejściem w życie instytucji tzw. konwersji postępowania sądowego na arbitrażowe⁴⁸. Z dniem 1.07.2023 r. weszły

⁴³ Dz.U. poz. 1495.

⁴⁴ Wprowadzono także § 2¹ do art. 1169, zgodnie z którym, jeżeli z powództwem występują albo pozwano dwie lub więcej osób, powołują one arbitra jedno-myślnie, chyba że zapis na sąd polubowny stanowi inaczej.

⁴⁵ Ustawa z 26.01.2023 r. o fundacji rodzinnej (Dz.U. poz. 326 ze zm.).

⁴⁶ W tym zakresie zob. D. Bierecki, *Zamieszczenie zapisu na sąd polubowny w statucie spółdzielni*, PS 2023/2, s. 48 i n.

⁴⁷ M. Durbas, *Zapis na sąd polubowny w statucie fundacji rodzinnej – uwagi de lege ferenda*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2021/2, s. 5 i n.

⁴⁸ Szerzej na ten temat: K. Gortad, *Konwersja postępowania przed sądem powszechnym w postępowanie przed sądem polubownym*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2022/3, s. 49 i n.; K. Paczuska-Tokarska, A. Tujakowska, *Konwersja postępowania sądowego na postępowania arbitrażowe – protokół Konwersji*, PPH 2023/1, s. 43 i n.; Ł. Wydra, *Konwersja postępowania przed sądem państwowym w arbitraż według nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego z 9.03.2023 r.*, „Palestra” 2023/8, s. 193 i n.; P. Dyrduł, *Konwersja postępowania sądowego w postępowanie arbitrażowe*, „Palestra” 2023/8, s. 204 i n.

w życie następujące zmiany. Zgodnie z nowo dodanym art. 1161¹ § 1 k.p.c. w sprawie zawisłej przed sądem strony mogą poddać spór pod rozstrzygnięcie sądu polubownego aż do momentu prawomocnego rozstrzygnięcia sprawy przez sąd. Paragraf 2 tego przepisu przewiduje natomiast, że sąd umorzy postępowanie na zgodny wniosek stron, złożony po zawarciu przez strony zapisu na sąd polubowny, chyba że z treści tego zapisu i okoliczności sprawy wynika, że byłoby to sprzeczne z prawem, zasadami współżycia społecznego lub zmierzałoby do obejścia prawa, albo zapis na sąd polubowny jest nieważny lub bezskuteczny. Termin przedawnienia objętych zapisem na sąd polubowny roszczeń zaczyna biec od nowa od dnia uprawomocnienia się postanowienia o umorzeniu postępowania.

Ustawodawca zdecydował się także na dodanie § 1¹ do art. 1165 k.p.c. Zgodnie z nowym przepisem sąd z urzędu odrzuca pozew lub wniosek o wszczęcie postępowania nieprocesowego, jeżeli dotyczy on sporu, który był przedmiotem sprawy umorzonej na podstawie art. 1161¹ § 2.

O ile samą instytucję konwersji należy ocenić pozytywnie, gdyż może ona być sposobem na odciążenie sądownictwa powszechnego, zwłaszcza w skomplikowanych sprawach⁴⁹, o tyle nowelizacja dokonała istotnego wyłomu w samej instytucji zapisu na sąd polubowny.

Zapis na sąd polubowny jest ujemną (negatywną) i względną przesłanką procesową (zob. podrozdział 4.2.1.). Oznacza to, że – tak jak wskazuje art. 1165 § 1 k.p.c. – w razie wniesienia do sądu sprawy dotyczącej sporu objętego zapisem na sąd polubowny sąd odrzuca pozew lub wniosek o wszczęcie postępowania nieprocesowego, jeżeli pozwany albo uczestnik postępowania nieprocesowego podniósł zarzut zapisu na sąd polubowny przed wdaniem się w spór co do istoty sprawy.

---

⁴⁹ Zob. w tym zakresie polemikę: S. Drozd, *Jak nie należy promować arbitrażu*, „Gazeta Prawna” z 23.03.2023 r.; M. Durbas, *Im więcej narzędzi, tym lepiej. Nawyki użytkowników polskiego sądownictwa nie zmieniają się z dnia na dzień*, „Gazeta Prawna” z 4.04.2023 r.

Zgodnie zaś z art. 1165 § 2 k.p.c. przepisu § 1 nie stosuje się, gdy zapis na sąd polubowny jest nieważny, bezskuteczny, niewykonalny albo utracił moc, jak również wtedy, gdy sąd polubowny orzekł o swej niewłaściwości.

Nowo dodany art. 1165 § 1¹ k.p.c. odchodzi od tej zasady, uznając zapis na sąd polubowny zawarty w toku postępowania sądowego za przesłankę bezwzględną. Nie jest to rozwiązanie właściwe⁵⁰. Po pierwsze, nie ma ani teoretycznego, ani praktycznego uzasadnienia dla takiego rozróżnienia. Po drugie, gdyby sąd odrzucał pozew z urzędu, mogłoby dojść do sytuacji, w której strona traci drogę sądową. Byłoby tak, gdyby doszło do umorzenia postępowania w następstwie zawarcia przez strony zapisu na sąd polubowny, a następnie sąd polubowny, do którego wniesiono sprawę, uznałby się za niewłaściwy. W takiej sytuacji sąd byłby zmuszony odrzucić pozew z urzędu, tym samym pozbawiając stronę możliwości ochrony swoich praw.

Gdyby ustawodawca nie wprowadził art. 1165 § 1¹ k.p.c., to ponowne wniesienie sprawy, w której doszło do umorzenia postępowania w następstwie zawarcia przez strony zapisu na sąd polubowny, umożliwiłoby stronie pozwanej podniesienie zarzutu zapisu na sąd polubowny. Sąd oceni, czy odrzucić pozew, czy też nie – jeśli ziszcza się okoliczności opisane w art. 1165 § 2 k.p.c. W ten sposób system zachowałby spójność.

Z tych samych względów nie było zasadne wprowadzenie w art. 1161¹ § 2 k.p.c. możliwości odmowy umorzenia postępowania, jeśli zawarty przez strony w toku postępowania zapis na sąd polubowny był nieważny lub bezskuteczny. Abstrahując od tego, że istnieją inne wady zapisu (jak choćby wymienione w art. 1165 § 2 k.p.c. niewykonalność lub utrata mocy), to dużo pewniejszym sposobem kontroli

---

⁵⁰ Krytycznie co do tego przepisu P. Dyrduł, *Konwersja...*, s. 204 i n. Także krytycznie, choć z innych względów: Ł. Wydra, *Konwersja...*, s. 200. Również krytycznie, z punktu widzenia konstytucyjnego prawa do sądu, P. Ślawicki, *Uwagi do projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw z 27.09.2022 r. w zakresie polubownych metod rozwiązywania sporów*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2022/4, s. 48.

wadliwości zapisu na sąd polubowny jest istniejący już system przewidziany w art. 1165 § 1–2 k.p.c.

Dodatkowo zgodny wniosek stron powinien wystarczyć do umorzenia postępowania w sytuacji opisanej w art. 1165 § 1¹ k.p.c., bez konieczności – przynajmniej na tym etapie – kontroli zawartego przez strony zapisu.

De lege ferenda należy zatem, po pierwsze, usunąć nowo dodany art. 1165 § 1¹ k.p.c.⁵¹ Po drugie, z art. 1161¹ § 2 k.p.c. należy usunąć „nieważność lub bezskuteczność zapisu” jako przesłanki odmowy umorzenia postępowania po zawarciu przez strony zapisu w toku postępowania sądowego.

Właściwość sądu arbitrażowego do rozstrzygnięcia omawianych sporów (tj. innych niż w przypadku zawarcia „prostej” umowy o arbitraż) wynika z przepisu szczególnego. Dlatego nie jest możliwe uznanie za ważny i skuteczny zapis na sąd polubowny postanowień przewidujących właściwość sądu polubownego zawartych w innych sytuacjach, na przykład w testamencie⁵². Wynika to z braku *lex specialis*.

Po drugie, umowa o arbitraż może powstać również wskutek wniesienia sprawy przed sąd polubowny na podstawie przepisu dwu- lub wielostronnej umowy o wspieraniu inwestycji (z ang. *bilateral/multilateral investment treaty*) przewidującego ten właśnie sposób

⁵¹ Tak też Ł. Wydra, *Konwersja...*, s. 201.

⁵² A. Franusz, *Arbitraż testamentowy jako specyficzna postać zapisu na sąd polubowny* [w:] *Arbitraż i mediacja. Aktualne problemy teorii i praktyki funkcjonowania sądów polubownych i ośrodków mediacyjnych. Materiały konferencyjne* (Nałęczów Źródły 8–10.05.2009 r.), red. J. Olszewski, Rzeszów 2009, s. 70–71. W takiej sytuacji uznaje się zapis na sąd polubowny za polecenie. Zob. M. Asłanowicz, *Zapis na sąd polubowny w testamencie* [w:] *Usus magister est optimus. Rozprawy prawnicze ofiarowane Profesorowi Andrzejowi Kubasowi*, red. B. Jelonek-Jarco, R. Kos, J. Zawadzka, Warszawa 2016, s. 647 i n. Skoro jednak możliwe jest zawarcie ugody w sprawie o dział spadku, nic nie stoi na przeszkodzie rozpoznaniu takiego rodzaju sprawy w arbitrażu. Zob. np. M. Piechowiak, *Dopuszczalność działu spadku przez sąd polubowny*, „Pa-lestra” 2008/7–8, s. 123–129. Odmiennej regułę przewidywał art. 514 d.k.p.c., który wprost odwoływał się do sądów polubownych ustanowionych w rozporządzeniach ostatniej woli lub w aktach fundacyjnych. Zob. K. Potrzebowski, W. Żywicki, *Sądow-nictwo polubowne. Komentarz dla potrzeb praktyki*, Warszawa 1961, s. 16.

rozstrzygania sporów⁵³. Międzynarodowe umowy inwestycyjne „zawierają ofertę rozstrzygnięcia wymienionych w nich sporów przez sąd polubowny, a jej przyjęcie przez wymienione w nich podmioty, objawiające się wszczęciem postępowania przed sądem polubownym prowadzi do powstania zapisu na sąd polubowny”⁵⁴. Arbitraż inwestycyjny nie jest jednak przedmiotem niniejszej pracy.

W doktrynie i orzecznictwie pozostaje sporne⁵⁵, jaki jest charakter zapisu na sąd polubowny – czy jest on umową prawa cywilnego materialnego⁵⁶, umową prawa procesowego⁵⁷, umową o charakterze mieszanym⁵⁸, czy czynnością prawną *sui generis*⁵⁹.

⁵³ Szerzej na temat jurysdykcji w arbitrażu inwestycyjnym Y. Benifatemi, *Jurisdiction in Investment Treaty Arbitration*, New York 2018.

⁵⁴ Postanowienie SA w Warszawie z 29.06.2016 r., VI ACz 434/16, niepubl. Zob. też np. M. Cichomska, I. Janas, *Istnienie, ważność i skuteczność zapisu na sąd polubowny zawartego na podstawie intra-EU BIT*, „e-Przegląd Arbitrażowy” 2014/1–2, s. 92–103.

⁵⁵ Zamiast wielu zob. np.: P. Nazaruk, *Charakter prawny i treść umowy o arbitraż*, „Europejski Przegląd Prawa i Stosunków Międzynarodowych” 2022/2–3, s. 65 i n.; A. Budniak-Rogała, *Charakter...*, s. 107–146; A. Pokropek, *Problematyka prawna zapisu na sąd polubowny w sprawach opcyjnych*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2012/1, s. 102; P. Wrześniewski, *Charakter prawny zapisu na sąd polubowny*, Warszawa 2011; P. Wiliński, *Skuteczność...*, s. 80–82; D. Kała, *Charakter prawny zapisu na sąd polubowny* [w:] J. Skoczylas, D. Kała, P. Potakowski, *Ogólnopolski Zjazd Cywilistów Studentów. 45 lat kodeksów cywilnych. Materiały pokonferencyjne*, Lublin 2009, s. 165–175; W. Iwański, *Materiałna czy procesowa? – podsumowanie aktualnego stanu dyskusji dotyczącej charakteru prawnego umowy o arbitraż*, MoP 2009/1 (dodatek specjalny), s. 14–16; A. Budniak, *Charakter prawny oraz dopuszczalność zawarcia zapisu na sąd polubowny w prawie polskim i niemieckim*, cz. 1, „Rejent” 2008/9, 42 i n.; S. Dalka, *Sądownictwo polubowne w PRL*, Warszawa 1987, s. 52–57.

⁵⁶ Zob. np.: M. Wójcik [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 2, *Komentarz do art. 730–1217*, red. A. Jakubecki, Warszawa 2017, komentarz do art. 1161, nb 3; A. Budniak, *Zastrzeżenie warunku lub terminu a charakter prawny zapisu na sąd polubowny* [w:] *Księga dla naszych kolegów. Prace prawnicze poświęcone pamięci doktora Andrzeja Ciska, doktora Zygmunta Masternaka i doktora Marka Zagrosika*, red. J. Mazurkiewicz, Wrocław 2013, s. 69; M. Hałas, *Charakter prawny zapisu na sąd polubowny*, PUG 2007/7, s. 2–10; K. Siedlik, *Charakter prawny umowy arbitrażowej w prawie niemieckim i polskim*, MoP 2000/10, s. 669–672.

⁵⁷ Zob. np.: K. Weitz, *Następstwo prawne a związanie...*, s. 124; T. Erciński, K. Weitz, *Sąd...*, s. 83–87; R. Kulski, *Umowy procesowe w postępowaniu cywilnym*, Kraków 2006, s. 167–177; R. Kulski, *Charakter prawny umów procesowych*, PiP 2002/1, s. 53–65; M. Tomaszewski [w:] *System...*, t. 8, red. A. Szumański, s. 339.

⁵⁸ Zob. np. M. Janowski, *Zapis...*, s. 61.

⁵⁹ Zob. np.: J. Skoczylas, *Charakter prawny zapisu na sąd polubowny a autonomia regulacji prawnej arbitrażu (po nowelizacji z 2005 roku)* [w:] *Księga pamiąt-*

Spór ten ma jednak drugorzędne praktyczne znaczenie⁶⁰. Jak trafnie zauważył Sąd Najwyższy w uchwale z 8.03.2002 r., III CZP 8/02⁶¹: „Przy przyjęciu materialnoprawnego charakteru zapisu niewątpliwie jest stosowanie do niego wprost przepisów kodeksu cywilnego, jednak nawet wówczas, gdy zapisowi na sąd polubowny przypisuje się charakter umowy procesowej, dopuszcza się odpowiednie stosowanie do niej ogólnych przepisów prawa materialnego o czynnościach prawnych, a także o pełnomocnictwie. Konieczność sięgania do przepisów kodeksu cywilnego, przyznawana także przez zwolenników tzw. teorii procesowej zapisu, wynika z tego, że kodeks postępowania cywilnego nie zawiera przepisów ogólnych o umowach procesowych, a co do samego zapisu – nie zawiera regulacji wyczerpującej”.

Oznacza to, między innymi, że umowa o arbitraż podlega interpretacji zgodnie z zasadami przewidzianymi w art. 65 k.c., a – co najistotniejsze dla przedmiotu rozważań – także przepisy o wadach czynności prawnych stosują się do umowy o arbitraż (w tym art. 58 k.c.)⁶², podobnie jak przepisy o pełnomocnictwie⁶³. Pogląd ten znajduje odzwierciedlenie w orzecznictwie⁶⁴.

---

kowa 60-lecia Sądu Arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarczej w Warszawie, red. J. Okolski, A. Całus, M. Pazdan, S. Sołtysiński, T. Wardyński, S. Włodyka, Warszawa 2010, s. 134–147; M. Pazdan, *Bezskuteczność...*, s. 112–113. Podobnie, jak się wydaje, S. Frejowski, *Umowa...*, s. 527.

⁶⁰ Tak też: A. Pokropek, *Problematyka...*, s. 102; Ł. Błaszczak, M. Ludwik, *Sądownictwo...*, s. 87.

⁶¹ LEX nr 51699.

⁶² Zob.: postanowienie SN z 24.10.2012 r., III CSK 35/12, LEX nr 1232776; postanowienie SN z 17.10.2012 r., I CSK 119/12, LEX nr 1242989; wyrok SN z 7.01.2009 r., II CSK 397/08, LEX nr 523608.

⁶³ Postanowienie SN z 13.04.2005 r., V CK 532/04, LEX nr 1111037. Zob. też J. Pazdan, *Umocowanie do zawarcia umowy o arbitraż*, „Zeszyty Prawnicze UKSW” 2003/3.2, s. 303 oraz – w zakresie doktryny międzynarodowej – N. Blackaby, C. Partasides, A. Redfern, M. Hunter, *Redfern...*, pkt 2.56–2.57.

⁶⁴ Wyrok SN z 19.03.2015 r., IV CSK 443/14, LEX nr 1656288; wyrok SN z 11.03.2011 r., II CSK 385/10, LEX nr 863411; wyrok SN z 26.11.2008 r., III CSK 163/08, LEX nr 479315; wyrok SN z 13.12.2006 r., II CSK 289/06, LEX nr 488987; postanowienie SN z 8.08.2003 r., V CK 486/02, V CK 486/02; postanowienie SN z 1.03.2000 r., I CKN 1311/98, LEX nr 138641; postanowienie SN z 22.05.1998 r., II CKN 192/98, LEX nr 462985.

Umowa o arbitraż, aby mogła wywołać skutek pozytywny w postaci powstania właściwości sądu polubownego⁶⁵ i negatywny w postaci wynikającego z art. 1165 § 1 k.p.c. oraz art. II ust. 3 konwencji nowojorskiej wyłączenia (na zarzut) właściwości sądu państwowego⁶⁶, musi być zawarta oraz niewadliwa. Wynika to z faktu, że kwestionowanie właściwości sądu polubownego zarówno przed sądem polubownym (zob. rozdział 2), jak i przed sądem powszechnym (rozdział 3), a także kwestionowanie zapisu na sąd polubowny po wniesieniu sprawy przed sąd powszechny (rozdział 4), jak i w postępowaniach postarbitrażowych (rozdział 5 i 6) odbywa się przede wszystkim z perspektywy wad zapisu. Wady te wymienione są wprost w ustawie:

- a) nieistnienie (art. 1180 § 1, art. 1206 § 1 pkt 1, art. 1215 § 2 pkt 1 k.p.c.),
- b) nieważność (art. 1161¹ § 1, art. 1164¹ § 2, art. 1165 § 1, art. 1180 § 1, art. 1206 § 1 pkt 1, art. 1215 § 2 pkt 1 k.p.c., art. II ust. 3 oraz V ust. 1 lit. a konwencji nowojorskiej),
- c) bezskuteczność (art. 1161 § 2, art. 1163¹ § 1, art. 1165 § 1, art. 1169 § 3, art. 1180 § 1, art. 1206 § 1 pkt 1, art. 1215 § 2 pkt 1 k.p.c.),
- d) utrata mocy (art. 1165 § 1, art. 1168 § 1–2, art. 1195 § 4, art. 1206 § 1 pkt 1, art. 1215 § 2 pkt 1 k.p.c., art. II ust. 3 konwencji nowojorskiej),
- e) niewykonalność czy niemożliwość realizacji (art. 1165 § 1 k.p.c., art. II ust. 3 konwencji nowojorskiej), wskazuje się także w tym zakresie tzw. patologiczny charakter zapisu⁶⁷,
- f) wygaśnięcie (art. 1180 § 1 k.p.c.)⁶⁸.

⁶⁵ Wyróżnia się także drugi aspekt skutku pozytywnego w postaci zobowiązania stron do poddania sporu pod rozstrzygnięcie sądu polubownego – zob. szerzej E. Gaillard, J. Savage, *Fouchard, Gaillard, Goldman on International Commercial Arbitration*, The Hague–Boston 1999, s. 381 i n.

⁶⁶ Zob. Ł. Błaszczak, M. Ludwik, *Sądownictwo...*, s. 120–121 i S. Dalka, *Sądownictwo...*, s. 71–73. Zob. też wyrok SN z 8.04.2009 r., V CSK 405/08, LEX nr 508815.

⁶⁷ M. Tomaszewski [w:] *System...*, t. 8, red. A. Szumański, s. 388. Zob. też J. Zygućki, *Problem patologicznych klauzuli arbitrażowych w świetle przepisów Konwencji nowojorskiej* [w:] *Quo Vadis, Arbitrażu? Quo Vadis, Arbitration?*, red. A. Garnuszek, L. Mazur, A. Orzeł, Warszawa 2013, s. 697–709. Warto podkreślić, że za patologiczne klauzule arbitrażowe uznaje się również takie umowy o arbitraż, które przyznają trybunałowi jurysdykcję, ale nie zapewniają sprawnego przebiegu postępowania – zob. E. Gaillard, J. Savage, *Fouchard...*, s. 262.

⁶⁸ Przy czym niektórzy autorzy utożsamiają wygaśnięcie z utratą mocy, zob. np. Ł. Błaszczak, M. Ludwik, *Sądownictwo...*, s. 126.

Prawidłowe zaklasyfikowanie właściwej wady ma jednak znaczenie drugorzędne. Ważne jest jedynie to, czy zapis jest wadliwy i nie może stanowić podstawy właściwości sądu polubownego, lub to, czy jest on wolny od wad i prowadzi do powstania takiej właściwości. Dla przykładu, zawarcie umowy o arbitraż z naruszeniem zasady reprezentacji w zależności od przyjęcia jednej z dwóch linii orzeczniczych można rozpatrywać jako podstawę albo nieważności, albo bezskuteczności zapisu⁶⁹. Niezależnie od przyjęcia któregoś z tych rozwiązań taki zapis nie może stanowić podstawy rozstrzygnięcia w arbitrażu. Żadna z wymienionych wyżej wad nie jest w tym sensie „lepsza” lub „gorsza” (poza sytuacjami, w których wada ma charakter przejściowy i może być usunięta), gdyż każda powoduje brak właściwości sądu polubownego.

1.2.2. Istnienie umowy o arbitraż

Do zawarcia zapisu na sąd polubowny potrzebne jest złożenie przez strony zgodnych oświadczeń woli (co do formy tych oświadczeń – zob. niżej). W braku zgodnych oświadczeń woli umowa o arbitraż nie zostaje zawarta⁷⁰. W konsekwencji ustalenie istnienia bądź nieistnienia zapisu jest podstawową okolicznością w zakresie badania właściwości sądu polubownego⁷¹.

Konsens ma dotyczyć woli rozpoznania sprawy przez sąd polubowny, a nie tylko polubownie. I tak, zgodnie z wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z 28.06.2017 r., I ACa 79/17 sformułowanie „wszelkie spory sądy załatwią polubownie” nie jest zapisem na sąd polubowny⁷². Ponadto odwołanie się do wewnętrznych przepisów

---

⁶⁹ Zamiast wielu zob. postanowienie SA w Katowicach z 17.05.2013 r., I ACz 279/13, LEX nr 1315668.

⁷⁰ M. Tomaszewski [w:] *System...*, t. 8, red. A. Szumański, s. 382; Ł. Błaszczak, M. Ludwik, *Sądownictwo...*, s. 123; T. Ereciński, K. Weitz, *Sąd...*, s. 156; R. Morek, *Komentarz do przepisów regulujących mediację i arbitraż (art. 183¹–183¹⁵, 1154–1217 KPC)*, Warszawa 2006, s. 259.

⁷¹ Zob. wyrok SN z 25.07.2003 r., V CK 152/02, LEX nr 1130186.

⁷² LEX nr 2323920.

organizacji (np. PZPN, FIFA), które zawierają regulacje dotyczące kilku sposobów pozasądowego rozwiązania sporu, na przykład mediacji i arbitrażu, zwłaszcza w połączeniu z klauzulą prorogacyjną, nie jest umową o arbitraż⁷³.

Twierdzi się, że nie można mówić o istnieniu zapisu w sytuacji, gdy zapis ten wprawdzie istnieje, ale dany spór poddany pod rozstrzygnięcie sądu polubownego nie jest nim objęty⁷⁴. W mojej ocenie taką sytuację trzeba rozpatrywać przez pryzmat zakresu zapisu (zob. niżej podrozdział 1.4.), a nie jego istnienia.

Według tradycyjnego poglądu milczenie nie może doprowadzić do zawarcia umowy o arbitraż⁷⁵. Podobne stanowisko zajmuje także orzecznictwo⁷⁶. Pogląd ten prezentowany jest również na gruncie konwencji nowojorskiej⁷⁷.

Doktryna międzynarodowa na gruncie ustawy modelowej dopuszcza zawarcie zapisu na sąd polubowny w ten sposób, że strona, która nie

⁷³ Zob. wyrok SA w Poznaniu z 3.07.2006 r., I ACa 46/06, LEX nr 278461.

⁷⁴ Tak Ł. Błaszczak, M. Ludwik, *Sądownictwo...*, s. 123. Odmienne M. Tomaszewski [w:] *System...*, t. 8, red. A. Szumański, s. 388.

⁷⁵ Zamiast wielu zob.: G. Żmij, *Milczenie a zapis na sąd polubowny w międzynarodowym obrocie handlowym – spojrzenie z polskiej perspektywy* [w:] *Usus magister est optimus. Rozprawy prawnicze ofiarowane Profesorowi Andrzejowi Kubasowi*, red. B. Jelonek-Jarco, R. Kos, J. Zawadzka, Warszawa 2016, s. 748; M. Tomaszewski [w:] *System...*, t. 8, red. A. Szumański, s. 362–363, 386; T. Ereciński, K. Weitz, *Sąd...*, s. 242–243; B. Wysocka, *Uznawanie i wykonywanie zagranicznych orzeczeń arbitrażowych w Polsce*, Warszawa 1988, s. 38–39; S. Dalka, *Sądownictwo...*, s. 58.

⁷⁶ Zob.: postanowienie SN z 4.04.2019 r., III CSK 81/17; postanowienie SN z 28.11.2018 r., III CSK 406/16; postanowienie SN z 22.02.2007 r., IV CSK 200/06, LEX nr 359544, z głosem krytyczną W. Kocota – W. Kocot, *Glosa do postanowienia SN z 22.02.2007 r., IV CSK 200/06 (dot. ustalenia abuzywnego charakteru klauzuli derogacyjnej i zapisu na sąd polubowny w umowie maklerskiej; formy zastrzeżenia tej klauzuli)*, OSP 2008/10, poz. 110, s. 747–754; postanowienie SA w Katowicach z 6.10.1998 r., I ACz 841/98, LEX nr 36794; wyrok SA w Gdańsku z 16.06.2020 r., I AGa 196/19, LEX nr 3321917.

⁷⁷ S. Sołtysik, *Podstawy...*, s. 89; R. Wolff [w:] *New York Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards. Commentary*, ed. by R. Wolff, Munich 2012, s. 132. Odmienne A. van den Berg, *The New York Arbitration Convention of 1958*, The Hague 1981, s. 185, który dopuszcza zastosowanie doktryny *estoppel*.

zawarła umowy o arbitraż, weźmie udział w postępowaniu przed sądem polubownym⁷⁸. Również w krajowej doktrynie pojawił się pogląd o możliwości tzw. konkludentnego (dorozumianego) zawarcia umowy o arbitraż w ten sposób, że pozwany w sporze arbitrażowym pomimo niezawarcia przez strony umowy nie podniesie zarzutu braku właściwości sądu polubownego⁷⁹. Pogląd ten występuje także w orzecznictwie. W wyroku z 25.06.2014 r., I ACa 497/14 Sąd Apelacyjny w Krakowie przyjął, że: „Zgodny sposób działania [stron] daje podstawę do przyjęcia, iż ich zgodną wolą, wyrażoną przez czynności konkludentne, w warunkach profesjonalnego zastępstwa obu spierających się podmiotów – prowadzących działalność gospodarczą, było jednak poddanie roszczenia powódki rozstrzygnięciu na drodze arbitrażowej. Ta obopólna zgoda świadczy, że bądź to strony dokonały tym samym rozszerzenia zakresu rzeczowego zapisu już istniejącego, usuwając tym samym wątpliwości interpretacyjne, jakie może rodzić jego literalne brzmienie, albo też zdecydowały o nowej jego treści, która wskazywała na objęcie nim roszczenia dochodzonego przez [...] żądaniem zawartym w pozwie”⁸⁰.

Z poglądem tym nie można się zgodzić. Do zawarcia umowy o arbitraż potrzebne jest złożenie zgodnych oświadczeń woli stron, a forma tych oświadczeń powinna odpowiadać wymogom z art. II ust. 2 konwencji nowojorskiej, względnie art. 1161 i art. 1162 § 1 k.p.c. Brak oświadczenia woli jednej ze stron złożonego w odpowiedniej formie nie może być sanowany przez inne czynności. W postanowieniu

⁷⁸ G. Born, *International Arbitration: Law and Practice*, Alphen aan den Rijn 2012, s. 70; N. Blackaby, C. Partasides, A. Redfern, M. Hunter, *Redfern...*, pkt 2.21.

⁷⁹ Zob.: B. Gessel-Kalinowska vel Kalisz, *Zastrzeżenie formy pisemnej dla umowy o arbitraż jako zastrzeżenie formy pisemnej dla celów dowodowych*, PiP 2015/12, s. 79–80; A. Jakubecki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, Warszawa 2013, komentarz do art. 1206, nb 5; W. Kocot, *Forma umowy o poddanie sporu pod kognicję sądu polubownego zawartej przez przystąpienie do wzorca zamieszczonego w internecie* [w:] *Aurea praxis, aurea theoria. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Erecińskiego*, t. 2, red. J. Gudowski, K. Weitz, Warszawa 2011, s. 1734; B. Sołtys, *Forma umowy o arbitraż* [w:] *Europeizacja prawa prywatnego*, t. 2, red. M. Pazdan, W. Popiołek, E. Rott-Pietrzyk, M. Szpunar, Warszawa 2008, s. 416–418; Ł. Błaszczak, M. Ludwik, *Sądownictwo...*, s. 117.

⁸⁰ LEX nr 1602934.

Sądu Najwyższego z 4.04.2019 r., III CSK 81/17 słusznie podkreślono, że: „nie jest wystarczająca obustronna akceptacja idei poddania sporu arbitrażowi, lecz konieczne jest złożenie oświadczeń woli w sposób czyniący zadość wymaganiom pisemności w rozumieniu przyjętym w wykładni art. II ust. 2 zd. 2 Konwencji nowojorskiej. Spełnienia tych wymagań nie można zasadnie wiązać z ustnym lub dorozumianym uzgodnieniem przez strony poddania sprawy pod rozstrzygnięcie sądowi polubownemu”⁸¹. Dlatego możliwe jest zawarcie umowy o arbitraż poprzez zgłoszenie na piśmie akcesu do istniejącej umowy zawierającej zapis na sąd polubowny⁸².

Jak trafnie stwierdziła A. Pokropek, w przypadku „konkludentnego zawarcia umowy o arbitraż” w ogóle nie można mówić o zawarciu zapisu, skoro niewypełnione są wymogi co do jego formy – „takie rozwiązanie nie jest szczególną postacią umowy o arbitraż i nie ma nic wspólnego z zawarciem umowy, a więc zapisu na sąd polubowny, lecz jest formą procesowej dyspozycji”⁸³.

Innymi słowy, prekluzja zarzutu braku właściwości sądu polubownego nie może prowadzić do zawarcia umowy o arbitraż, a co najwyżej może stanowić ustawową podstawę do rozstrzygania sporów w arbitrażu. Zgodzić należy się poglądem wyrażonym w postanowieniu Sądu Apelacyjnego w Warszawie⁸⁴, który uznał, że „ustawodawca w istocie zrównuje – w zakresie skutków prawnych – brak podniesienia zarzutu niewłaściwości sądu polubownego w terminie

⁸¹ LEX nr 2642794. Zob. też A. van den Berg, *The New York...*, s. 190, 196–198.

⁸² Zob. uchwałę SN z 16.03.2000 r., I CKN 1507/99, LEX nr 51803.

⁸³ A. Pokropek, *Problematyka...*, s. 106. Zawarcie zapisu w sposób dorozumiany wykluczają także: G. Żmij, *Milczenie...*, s. 754; A. Wiśniewski, *Skutki wdania się w spór przed arbitrażem za granicą pomimo braku skutecznej umowy o arbitraż. Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 13 września 2012 r. (V CSK 323/11)*, PPC 2013/4, s. 577; A. Szumański, *Konkludentne przystąpienie do zapisu na sąd polubowny*, PPPM 2012/11, s. 29–51; A. Wiśniewski, *Międzynarodowy arbitraż handlowy w Polsce. Status prawny arbitrażu i arbitrów*, Warszawa 2011, s. 449–450; P. Wiliński, *Skuteczność...*, s. 89; A. Budniak, *Treść...*, s. 17–39 oraz R. Kułski, *Umowy...*, s. 214.

⁸⁴ Zob. wyrok SA w Warszawie z 23.08.2012 r., I ACa 46/11, I ACa 578/12, LEX nr 1396988. Podobnie Sąd Apelacyjny w Katowicach w postanowieniu z 8.07.2021 r., V AGO 15/20, LEX nr 3338709.

wskazanych w art. 1180 § 2 k.p.c. z dyspozycją (zgodą) pozwanego na rozpoznanie sprawy przez sąd polubowny”.

Chodzi zatem o zrównanie niepodniesienia zarzutu z istnieniem umowy o arbitraż jedynie co do skutków prawnych, tj. przede wszystkim istnienia właściwości sądu polubownego. Niepodniesienie zarzutu nie prowadzi jednak do zawarcia umowy o arbitraż⁸⁵.

Dopuszcza się także zawarcie zapisu przez wymianę pism procesowych⁸⁶. Pogląd ten, w mojej ocenie nietrafny, abstrahuje od kwestii umocowania do zawarcia umowy o arbitraż i zakłada, że z pełnomocnictwa procesowego wynika automatycznie takie umocowanie, co w mojej ocenie nie jest jednoznacznie przesądzone⁸⁷.

Z tego też względu nie można zgodzić się z propozycją postulowaną w art. 7 ust. 5 (opcja A) ustawy modelowej (w tej części nieprzyjętej przez polskiego ustawodawcę), według której zawarcie umowy o arbitraż następuje na piśmie, jeśli strony wymienią pozew i odpowiedź na pozew, w których jedna ze stron powoła się na istnienia zapisu, a druga strona temu nie zaprzeczy. Trudno w takiej sytuacji – jak już wspomniano – mówić o zapisie na sąd polubowny, raczej o ustawowej podstawie do właściwości sądu polubownego. Nie sposób bowiem przyjąć, że pełnomocnik procesowy jest (o ile z treści pełnomocnictwa nie wynika nic innego) umocowany do zawarcia zapisu na sąd polu-

---

⁸⁵ Twierdzi się jednak, że gdy zapis istnieje i zawarto go we właściwej formie, to możliwe jest ustalenie, że jego stroną, oprócz wyraźnie wskazanych, są też osoby trzecie. Zob. np. N. Blackaby, C. Partasides, A. Redfern, M. Hunter, *Redfern...*, pkt 2.42, czy A. Szumański, *Konkludentne...*, s. 29–51. Pogląd ten odrzucić należy z tych samych przyczyn, co klasyczny przypadek „konkludentnego” zawarcia umowy o arbitraż.

⁸⁶ Tak np. SA w Warszawie w wyroku z 8.11.2018 r., VII AGa 1506/18, niepubl. oraz w postanowieniu z 28.08.2014 r., I ACz 1263/14, niepubl., z powołaniem się na wyrok SN z 11.09.1997 r., III CZP 39/97, LEX nr 31158, dotyczący wypowiedzenia umowy najmu poprzez złożenie pozwu oraz orzeczenie SN z 11.09.1958 r., 3 CR 1168/57, LEX nr 2708904, w którym przyjęto, że wniesienie przeciwko przejemcy długu pozwu o zapłatę stanowi dopełnienie formy pisemnej wymaganej pod rygorem nieważności dla zgody wierzyciela na przejęcie długu.

⁸⁷ Pogląd ten odrzuca także A. Szumański (zob. A. Szumański, *Konkludentne...*, s. 43–44).